

ЦЕНТРАЛЬНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

«Допущено до захисту»
Завідувач кафедри фінансів,
банківської справи та
страхування
док. екон. наук, професор
_____ Володимир
СИБІРЦЕВ
«_____» _____
202_ р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
за другим (магістерським) рівнем вищої освіти
на тему:
«Управління ризиками комерційного банку»

Виконала: здобувачка вищої освіти 2 курсу, групи
ФС-22М ОПП «Фінанси, банківська справа та
страхування» спеціальності 072 «Фінанси, банківська
справа та страхування»

_____ **Бойко Вікторія Віталіївна**
«_____» _____ 202_ р.

Керівник роботи: кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та
страхування

_____ **ГАВРИЛОВА Наталія Валеріївна**
«_____» _____ 2024р.

Рецензент:

м. Кропивницький

Завідувачу кафедри фінансів,
банківської справи та страхування
Сибірцеву В.В.

здобувача вищої освіти економічного
факультету групи ФС-22М
(ОПП «Фінанси, банківська справа та
страхування спеціальності 072
«Фінанси,
банківська справа та страхування»)
Бойко Вікторії Василівни

ЗАЯВА

Прошу дозволити мені виконати кваліфікаційну роботу за другим
(магістерським) рівнем вищої освіти на тему: «Управління ризиками
комерційних банків»

« 30 » червня 2023 р.

(підпис)

Погоджено:

Керівник кваліфікаційної роботи:

_____ науковий ступінь, вчене звання, **Гаврилова Наталія
Валеріївна**
(підпис)

« 30 » червня 2023 р.

Завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування:

_____ док. екон. наук, професор **Сибірцев Володимир
Васильович**
(підпис)

« 30 » червня 2023 р.

Центральноукраїнський національний технічний університет
Факультет економічний
 Кафедра фінансів, банківської справи та страхування
 Ступінь вищої освіти магістр
 Галузь знань 07 «Управління та адміністрування»
 Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
 Освітньо-професійна (освітньо-наукова) програма «Фінанси, банківська справа та страхування»

ЗАТВЕРДЖУЮ
завідувач кафедри
Володимир СИБІРЦЕВ

« 04 » вересня 2023 року

ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ
ЗА ДРУГИМ (МАГІСТЕРСЬКИМ) РІВНЕМ ВИЩОЇ ОСВІТИ
ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ

Бойко Вікторії Василівни

1. Тема роботи «Управління ризиками комерційного банку»
2. Керівник роботи Гаврилова Наталія Валеріївна, канд. економ. наук, доцент
3. Строк подання роботи до захисту 20.01.2024
4. Мета та завдання кваліфікаційної роботи. Метою дослідження є дослідження теоретико-прикладних аспектів управління ризиками комерційних банків в нестійких фінансово-економічних умовах. З метою досягнення поставленої мети були окреслені та вирішені наступні завдання: дослідження сутності та економічних основ ризиків комерційних банків; дослідження теоретичних засад методів та шляхів вимірювання ризиків комерційних банків; розгляд напрямків та заходів управління ризиками комерційних банків; проведення фінансово-економічної характеристики АТ КБ «Приватбанк»; проведення аналізу управління ризиками АТ КБ «Приватбанк»; розгляд заходів мінімізації впливу ризиків на діяльність комерційного банку; дослідження напрямків оптимізації стратегічного ризик – менеджменту комерційного банку.

Консультанти по роботі, із зазначенням розділів роботи

Розділ	Консультант	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
1			
2			
3			

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів виконання кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Складання плану дослідження	жовтень 2023 р.	
2.	Підбір та вивчення літературних джерел за темою кваліфікаційної роботи	жовтень 2023 р.	
3.	Підготовка та подання керівнику: - першого розділу - другого розділу - третього розділу - вступу та висновків	листопад 2023 р. листопад 2023 р. листопад 2023 р. грудень 2023 р.	
4.	Подання робочого варіанту роботи керівнику	грудень 2023 р.	
5.	Доопрацювання роботи з урахуванням зауважень керівника	грудень 2023 р.	
6.	Нормо-контроль секретаря ЕК, перевірка на академічну доброчесність	грудень 2023 р. – січень 2024 р.	
7.	Відгук керівника	грудень 2023 р. – січень 2024 р.	
8.	Рецензування роботи. Підготовка документів, що подаються до ЕК (листи, довідки, інформаційний листок, висновок-виписка, опубліковані статті).	грудень 2023 р. – січень 2024 р.	
9.	Подання роботи завідувачу кафедри на допуск до захисту	січень 2024 р.	
10.	Доопрацювання роботи з урахуванням зауважень завідувача кафедри.	січень 2024 р.	
11.	Подання роботи та супровідних документів до ЕК	січень 2024 р.	
12.	Захист роботи	січень 2024 р.	

Дата видачі завдання:

« 04 » вересня 2023 року

(підпис керівника)

Гаврилова Н.В.

(прізвище та ініціали)

Завдання прийнято до виконання:

« 04 » вересня 2023 року

(підпис здобувача)

Бойко В.В.

(прізвище та ініціали)

АНОТАЦІЯ

Бойко В.В.. Рукопис. Управління ризиками комерційних банків. Рукопис.

Кваліфікаційна робота за другим (магістерським) рівнем вищої освіти за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» ОПП «Фінанси, банківська справа та страхування». Центральноукраїнський національний технічний університет, Кропивницький, 2024.

В роботі розглянуто теоретико –методологічні засади управління ризиками комерційного банку. Визначено сутність та економічні основи ризиків комерційного банку, методи вимірювання ризиків комерційного банку та заходи управління ризиками комерційного банку.

Проведено аналіз управління ризиками комерційного банку за матеріалами АТ КБ «Приватбанк», розглянуто фінансово-економічну характеристику АТ КБ «Приватбанк», проаналізовано фінансовий стан АТ КБ «Приватбанк», та розглянуто і проаналізовано управління ризиками АТ КБ «Приватбанк».

Розглянуті пропозиції щодо напрямків, інструментів та заходів управління ризиками комерційних банків. Визначено заходи мінімізації впливу ризиків на діяльність комерційних банків та напрямки оптимізації стратегічного ризик-менеджменту комерційного банку.

Ключові слова: ризики, управління ризиками, управління ризиками комерційних банків, вимірювання ризиків, вплив ризиків на діяльність комерційних банків, ризик-менеджмент

ABSTRACT

Boyko VV. Manuscript. Risk management of commercial banks. Manuscript.

Qualification work for the second (master's) level of higher education in specialty 072 "Finance, banking and insurance" OPP "Finance, banking and insurance".

Central Ukrainian National Technical University, Kropyvnytskyi, 2024.

The paper examines the theoretical and methodological principles of risk management of a commercial bank. The essence and economic basis of commercial bank risks, methods of measuring commercial bank risks and measures of commercial bank risk management are defined.

An analysis of the risk management of a commercial bank was carried out based on the materials of Privatbank JSC, the financial and economic characteristics of Privatbank JSC were considered, the financial condition of Privatbank JSC was analyzed, and the risk management of Privatbank JSC was reviewed and analyzed. Proposals regarding directions, instruments and measures of risk management of commercial banks have been considered. Measures to minimize the impact of risks on the activities of commercial banks and directions for optimizing the strategic risk management of a commercial bank have been determined.

Key words: risks, risk management, risk management of commercial banks, risk measurement, impact of risks on the activity of commercial banks, risk management

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ.....	6
1.1.Сутність та економічні основи ризиків комерційного банку.....	6
1.2. Методи вимірювання ризиків комерційних банків.....	11
1.3.Заходи управління ризиками комерційного банку.....	18
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ ЗА МАТЕРІАЛАМИ АТ КБ «ПРИВАТБАНК».....	22
2.1. Фінансово-економічна характеристика АТ КБ «Приватбанк».....	22
2.2. Аналіз фінансового стану АТ КБ «Приватбанк».....	27
2.3. Аналіз управління ризиками АТ КБ «Приватбанк».....	35
РОЗДІЛ 3. ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО НАПРЯМКІВ, ІНСТРУМЕНТІВ ТА ЗАХОДІВ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ	48
3.1. Заходи мінімізації впливу ризиків на діяльність комерційного банку...48	
3.2. Напрямки оптимізації стратегічного ризик-менеджменту комерційного банку.....	53
ВИСНОВКИ.....	60
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	66

ВСТУП

Актуальність теми. Сучасні банки у своїй діяльності повинні розробляти та удосконалювати механізми мінімізації та уникнення потенційних загроз та впливів внутрішнього та зовнішнього характеру. Адже сучасна банківська системи завжди стикається з проблемами стійкого функціонування, безперешкодної роботи уникнення яких прямо залежить від впроваджених методик та проєктів мінімізації та уникнення ризику. Зрозуміло, що успішна діяльність сучасної банківська система залежить від різних факторів і тому є дуже ризиковою.

В банківській діяльності ризиковані операції прямо залежать від прибуткових операцій, тому ризик є певним вартісним вираженням негативних подій, які потягнуть за собою фінансові втрати. Сучасні тенденції розвитку банківського сектору відкривають не лише нові горизонти розвитку, а і нові ризикові аспекти та проблеми стабільного функціонування, вирішення яких напряду залежить від рівня, методів та принципів управління ризиками та загального стану ризик-менеджменту комерційного банку.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є дослідження теоретико-прикладних аспектів управління ризиками комерційних банків в нестійких фінансово-економічних умовах.

З метою досягнення поставленої мети були окреслені та вирішені наступні завдання:

- дослідження сутності та економічних основ ризиків комерційних банків;
- дослідження теоретичних засад методів та шляхів вимірювання ризиків комерційних банків;
- розгляд напрямків та заходів управління ризиками комерційних банків;
- проведення фінансово-економічної характеристики АТ КБ «Приватбанк»;

- проведення комплексного аналізу фінансово-економічного стану АТ КЮ «Приватбанк»;
- проведення аналізу управління ризиками АТ КБ «Приватбанк»
- розгляд заходів мінімізації впливу ризиків на діяльність комерційного банку;
- дослідження напрямків оптимізації стратегічного ризик – менеджменту комерційного банку.

Об'єкт дослідження є процес вивчення та аналізу управління всіма видами ризиків комерційних банків в сучасній нестійких фінансово-економічних умовах.

Предмет дослідження теоретико-методологічні аспекти та практичні дослідження етапів та напрямків управління ризиками комерційних банків в нестійких фінансово-економічних умовах.

Методи дослідження. Методологічна основа даного дослідження полягає у вивченні загальнотеоретичних положень сучасної теорії та практики управління ризиками комерційних банків, наукові розробки та впровадження визнаних вітчизняних та зарубіжних вчених, які присвячені загальним та специфічним питанням управління ризиками комерційних банків.

У вирішенні поставлених використовувались загально-теоретичні методи пізнання, аналізу наукової літератури, аналітичного дослідження та логічного узагальнення з метою проведення оцінки та аналізу фінансового стану банку та управління ризиками в них.

Наукова цінність одержаних результатів. Теоретичними і практичними результатами проведеного нами дослідження, які відносимо до наукову новизну визначено:

запропоновано:

- визначення управління ризиками комерційних банків та визначено, що ризики комерційних банків не завжди пов'язані із несвоєчасним та неповним погашенням заборгованостей, нестійкою клієнтською базою, інколи

виникають доволі специфічні явища, на які ніякий комерційний банк не має впливу

одержали подальший розвиток:

- систематизування підходів до визначення управління ризиками комерційних банків, що більш повно визначає його ймовірність настання, його частку та рівень загрози для банківської установи.

Інформаційно-аналітичну базу дослідження становлять законодавчо-нормативні акти, інструкції та положення НБУ, матеріали публічної звітності Державної служби статистики, аналітичні звітні дані АТ КБ «Приватбанк» за 2018- 2022 роки, звіти незалежних аудиторів та експертів.

Практичне значення одержаних результатів. Обґрунтовані практичні рекомендації щодо заходів розробки стратегії управління ризиками комерційних банків можуть бути використані в їх діяльності, тим самим зменшити ризикове навантаження на банківський бізнес.

Апробація результатів кваліфікаційної роботи. Основні положення кваліфікаційної роботи доповідалися на: VI Міжнародній науково-практичній конференції «Конкурентоспроможна модель інноваційного розвитку економіки України» (ЦНТУ, 7-8.12.2023 р.) результатом яких є опублікування тез доповідей на тему «Заходи мінімізації банківських ризиків в умовах війни».

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота виконана та оформлена згідно методичних рекомендацій та вимог. Кваліфікаційна робота викладена на 70 сторінках комп'ютерного тексту, складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Робота включає 13 таблиць, 9 рисунків, список використаних джерел налічує 56 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ

1.1. Сутність та економічні основи ризиків комерційного банку

Банки відіграють провідну роль в системі фінансового посередництва, тому діагностування, визначення та мінімізації банківських ризиків має бути першочерговою в їх роботі. Сучасний динамічний світ завжди супроводжується нестабільністю, у тому числі і нестабільністю фінансового сектора.

Зрозумілим є той факт, що нормальним є присутність певних видів ризику у банківській діяльності, адже найбільш ризикові проєкти, незабезпечені кредити завжди приносять банкам найбільший прибуток.

Відповідно до Постанови правління НБУ від 08.08.2004 №361 «Про схвалення методичних рекомендацій щодо організації та функціонування системи ризик-менеджменту в банках України» ризик розглядається як : «потенційна можливість недоотримання доходів або зменшення вартості капіталу внаслідок несприятливого впливу зовнішніх та внутрішніх факторів» [33].

Питанням управління ризиками комерційних банків присвячені праці багатьох відомих науковців вітчизняного рівня.

Так, у працях Вітлінського В.Ю., Пернарівського О., Наконечного Я. та Великоіваненко Г. ризики комерційних банків розглядаються як: «сукупність імовірних небажаних подій під час здійснення фінансових угод, суть яких полягає у тому, що контрагент банку не зможе виконати взятих на себе за угодою зобов'язань і при цьому не вдається скористатися наявними засобами захисту» [6].

Науковець Петрук О. у своїх роботах зазначає, що ризики комерційних банків варто розглядати як: «Можливість того, що в певний момент часу

вартість кредитної частини банківського портфеля активів зменшиться у зв'язку з неповерненням, неповним або несвоєчасним поверненням кредитів, наданих банком» [31].

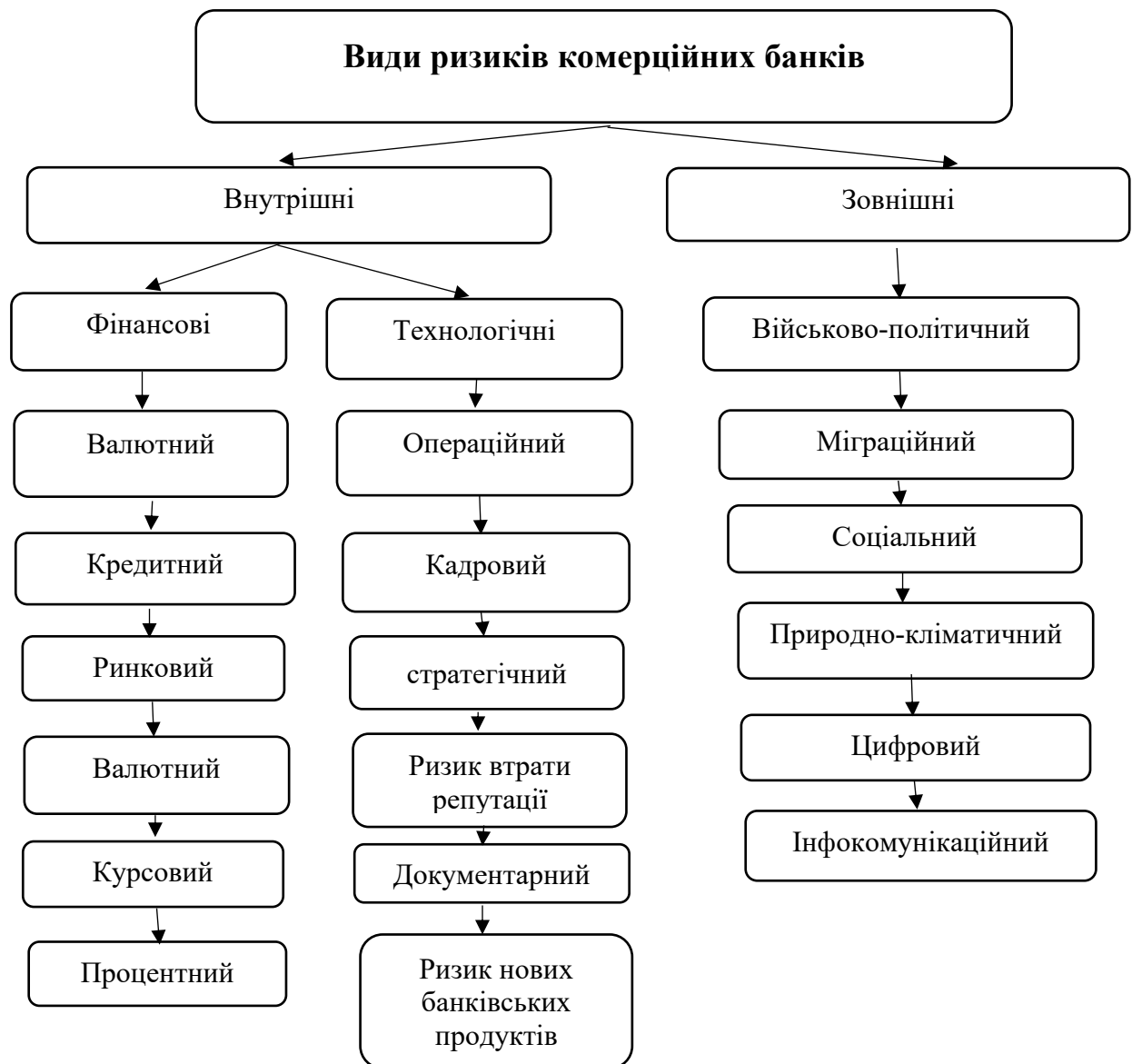
У працях вітчизняного дослідника Демчик І. визначається ризик комерційного банку як: «Потенційна можливість утрати сум основного боргу та відсотків по ньому, що виникає в результаті порушення цілісності руху звужуваної вартості під впливом різноманітних ризикоутворюючих факторів (неповернення кредиту у зв'язку зі злиттям або поглинанням, банкрутством, шахрайськими діями» [11].

Вітчизняні науковці Просович О.П. та Процак К.В. також приділяли увагу питанням ризику комерційних банків, та визначали, що: «Наявний або потенційний ризик для надходжень та капіталу, який виникає через неспроможність сторони, що взяла на себе зобов'язання, виконати умови будь-якої фінансової угоди з банком (його підрозділом) або в інший спосіб виконати взяті на себе зобов'язання» [41].

Криклій О.А та Маслак Н.Г. приділяючи увагу науковому розумінню категорії «ризиків комерційних банків» визначили, що: «Ймовірність повної або часткової втрати вартості активів банку в результаті нездатності контрагентів (позичальників) виконувати свої зобов'язання або недоотримання доходу на вкладений капітал унаслідок впливу різноманітних чинників» [20].

Аналізуючи існуючі трактування, можемо побачити, що думки авторів розділились, і одні вбачають як загрозу несплати боргу позичальником, інші пов'язують ризик із прибутком комерційного банку. Ми погоджуємось із думкою поважних науковців, але стверджуємо, що ризики комерційних банків не завжди пов'язані із несвоєчасним та неповним погашенням заборгованостей, нестійкою клієнтською базою, інколи виникають доволі специфічні явища, на які ніякий комерційний банк не має впливу.

Досліджуючи та аналізуючи наукову літературу можемо розглянути існуючі види ризиків комерційних банків, які представлені на рисунку 1.1.

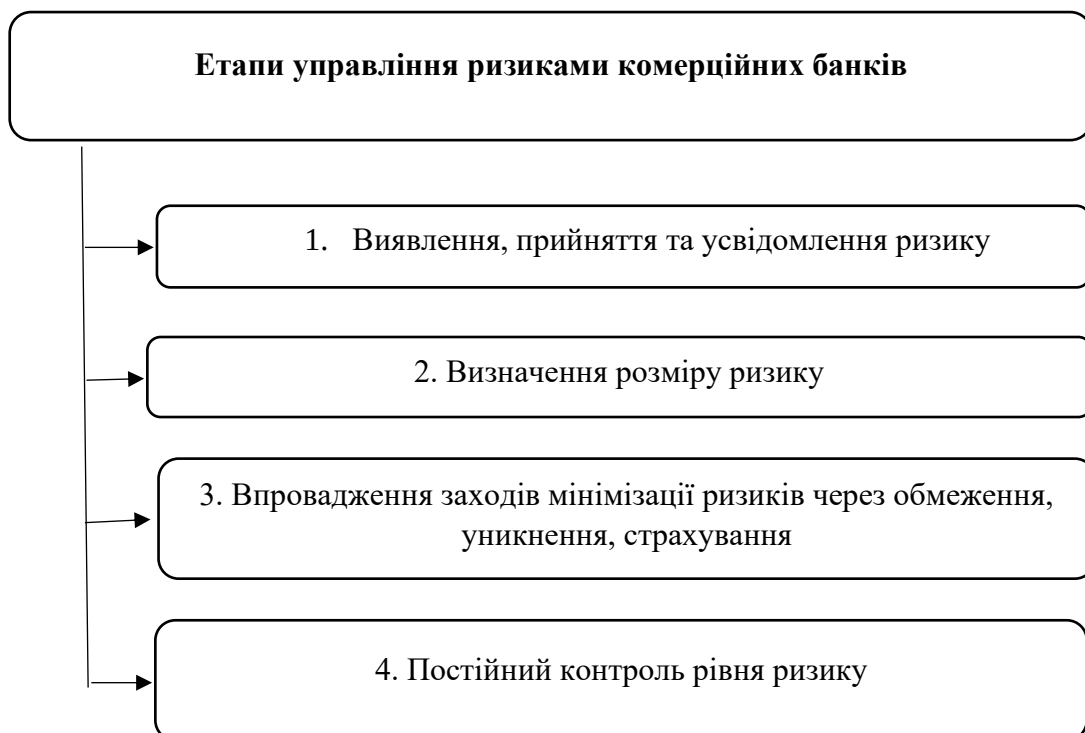

Джерело: розраховано і складено автором з використанням [5,15, 23].

Рис. 1.1. Види ризиків комерційних банків

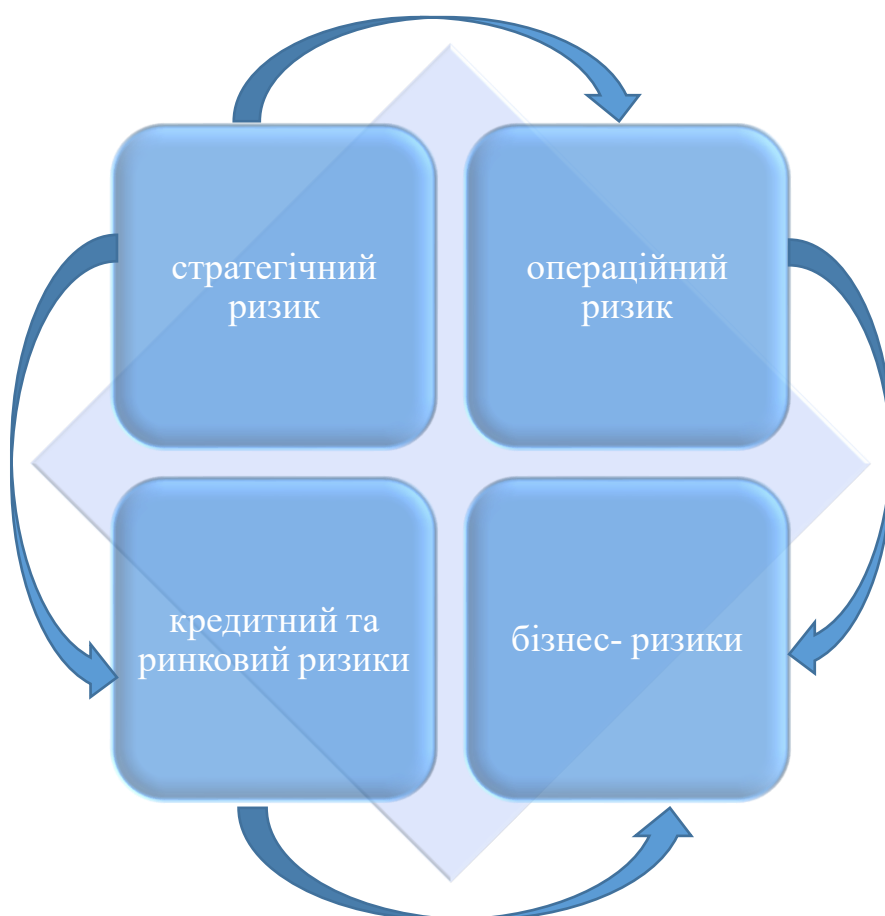
Етапи управління ризиками комерційних банків можна побачити на рисунку 1.2.

Взаємозв'язок ризиків комерційних банків можна побачити на рисунку 1.3.

Джерело: розраховано і складено автором з використанням [15,28].

Рис. 1.2. Етапи управління ризиками комерційних банків

Джерело: розраховано і складено автором з використанням [5,15,38].

Рис. 1.3.Взаємозв'язок ризиків комерційних банків

Сутність та сучасні види ризиків комерційних банків визначені в нормативно-правових актах. Відповідно до Постанови НБУ «Про внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України» від 30 березня 2023 року № 40 визначаються нові види ризиків, з якими стикається банківська діяльність. Так, ризик інформаційної безпеки розглядається як: «складова операційного ризику – імовірність виникнення збитків або додаткових витрат, або недоотримання запланованих доходів унаслідок порушення конфіденційності, цілісності, доступності даних в інформаційних системах банку, недоліків або помилок в організації внутрішніх процесів або настання зовнішніх подій, уключаючи кібератаки або неадекватну фізичну безпеку. Ризик інформаційної безпеки включає кіберризик. Ризик інформаційно-комунікаційних технологій (складова операційного ризику) – імовірність виникнення збитків або додаткових втрат або недоотримання запланованих доходів унаслідок несправності або невідповідності інформаційно-комунікаційних технологій бізнес-потребам банку, що може призвести до порушення їх сталого функціонування, або недоліків в організації управління такими технологіями» [35].

Отже, досліджуючи поняття ризику комерційних банків можна з впевненістю стверджувати, що ризики, це не проблема суто конкретного банку, це проблема банківської системи в цілому. Тому лише поєднання наукового потенціалу та законотворчих норм призведе до їх мінімізації негативних впливів ризикових факторів, їх уникнення та зниження до допустимих рівнів.

1.2. Вимірювання ризиків комерційних банків

Нині банківська система працює у надскладній ситуації, адже військові дії, які супроводжують країну досить тривалий час значно ускладнюють загальні діяльність зокрема фінансового ринку та економічні умови взагалі. Військово-політична криза, в якій зараз живе вся країна викликала дефіцит інвестиційних та кредитних ресурсів та поглибила всі внутрішні проблеми банківських установ. Але ж незважаючи на ситуацію, яка склалась, суб'єкти фінансово-кредитного ринку повинні забезпечити безпечну та безперебійну роботу установи, при цьому всі різноманітні методи зниження всіх видів ризиків. Зрозумілим є, що в такий нестійкий час для всієї країни, вимірювання банківських ризиків є особливо важливою задачею.

Проведений нами аналіз наукової літератури яскраво свідчить про те, що методи та інструменти управління всіма видами ризиків комерційних банків пройшов непростий шлях становлення та розвитку. Так, з початку ризики комерційних банків оцінювались за номінальною вартістю кредиту, рейтинговою оцінкою кредитоспроможності позичальника, зваженої за рівнем ризику суми активів, допустимим розміром ймовірних втрат, розробленою внутрішньою методикою оцінки ризиками певної системи комерційного банку та самої структури кредитного портфеля.

Відповідно до Інструкції НБУ від 28.08.2001 №361 визначається «Норматив великих кредитних ризиків (Н8) установлюється з метою обмеження концентрації кредитного ризику за окремим контрагентом або групою пов'язаних контрагентів. Кредитний ризик, що прийняв банк на одного контрагента або групу пов'язаних контрагентів, усіх пов'язаних з банком осіб вважається великим, якщо сума всіх вимог банку до контрагента або групи пов'язаних контрагентів, усіх пов'язаних з банком осіб та всіх фінансових зобов'язань, наданих банком щодо контрагента або групи пов'язаних контрагентів, усіх пов'язаних з банком осіб, становить 10 відсотків і більше регулятивного капіталу банку. Норматив великих кредитних ризиків

визначається як співвідношення суми всіх великих кредитних ризиків щодо контрагентів, груп пов'язаних контрагентів, усіх пов'язаних з банком осіб до регулятивного капіталу банку. Якщо один клієнт банку входить одночасно до складу кількох груп пов'язаних контрагентів / пов'язаних з банком осіб, то під час розрахунку нормативу великих кредитних ризиків (Н8) сума всіх вимог банку до цього клієнта та всіх фінансових зобов'язань, наданих банком щодо цього клієнта, ураховується один раз» [33].

Відповідно до Інструкції НБУ від 28.08.2001 №361 визначається «Норматив максимального розміру кредитного ризику (Н7) на одного контрагента встановлюється з метою обмеження кредитного ризику, що виникає внаслідок невиконання окремими контрагентами своїх зобов'язань. Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента визначається як співвідношення суми всіх вимог банку до контрагента або групи пов'язаних контрагентів та всіх фінансових зобов'язань, наданих банком щодо контрагента або групи пов'язаних контрагентів, до регулятивного капіталу банку» [33].

Відповідно до постанови НБУ «Про затвердження Змін до Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні» від 22.10.2021 року №111 визначається, що: «Банк, який є учасником банківської групи, має право виключати з розрахунку нормативів кредитного ризику 50% від суми всіх вимог банку до учасника кредитно-інвестиційної підгрупи цієї банківської групи та всіх фінансових зобов'язань, наданих банком щодо учасника кредитно-інвестиційної підгрупи, за одночасного дотримання таких умов: 1) учасник кредитно-інвестиційної підгрупи підлягає нагляду на індивідуальній основі з боку Національного банку; 2) показники звітності учасника кредитно-інвестиційної підгрупи підлягають включенню до консолідованої звітності банківської групи з використанням методу повної консолідації; 3) управління кредитним ризиком в учаснику кредитно-інвестиційної підгрупи здійснюється відповідно до Положення про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах, а саме: розроблено та впроваджено

кредитну політику, політику управління кредитним ризиком, порядок та процедури управління кредитним ризиком; встановлено ліміти кредитного ризику та ризику концентрації в межах лімітів, визначених відповідальною особою банківської групи; розроблено та впроваджено процес ухвалення кредитних рішень; здійснюється моніторинг портфеля кредитів, уключаючи розрахунок величини кредитного ризику; здійснюється контроль за оцінкою майна, яке є заставою за наданими кредитами; здійснюється стрес-тестування кредитного ризику; надаються інформація та звітність про кредитний ризик, у тому числі про ризик концентрації відповідальній особі банківської групи; 4) оцінка кредитного ризику здійснюється учасником кредитно-інвестиційної підгрупи згідно з внутрішнім положенням. Банк визначає суму, що може бути виключена з розрахунку нормативів кредитного ризику у такій послідовності: 1) визначається обсяг усіх вимог банку до учасника кредитно-інвестиційної підгрупи; 2) визначається обсяг усіх фінансових зобов'язань, наданих банком щодо учасника кредитно-інвестиційної підгрупи; 3) визначається сума, що може бути виключена з розрахунку нормативів кредитного ризику, як 50% від суми. Банк зобов'язаний на запит Національного банку надати інформацію щодо здійснення активних операцій учасником кредитно-інвестиційної підгрупи. Банк зобов'язаний включати до розрахунку нормативів кредитного ризику 100% суми всіх вимог банку до учасника кредитно-інвестиційної підгрупи та всіх фінансових зобов'язань, наданих банком щодо учасника кредитно-інвестиційної підгрупи» [34].

Відповідно до Методики фінансового скорингу банків від YouControl «Фінансовий скоринг банків – система оцінки фінансової надійності банку шляхом переведення у бали (scores) попередньо обчислених фінансових показників. Результат фінансового скорингу банків від YouControl – композитний індекс Bank_FinScore». Компонентами індексу Bank_FinScore є Нормативи НБУ: Регулятивний капітал, Норматив достатності регулятивного капіталу, норматив достатності основного капіталу, коефіцієнт покриття ліквідністю, коефіцієнт чистого стабільного фінансування, Норматив

максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента, Норматив інвестування в цінні папери окремо за кожною установою, Норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними особами, Норматив загальної суми інвестування, Норматив ризику загальної короткої відкритої валютної позиції, Норматив ризику загальної довгої відкритої валютної позиції. Фінансові коефіцієнти: коефіцієнт автономії, Частка резервів під знецінення кредитів, Адекватність капіталу, Чиста процентна маржа, Рентабельність активів, операційна рентабельність, відношення грошових коштів до активів, частка непрофільних активів банку. Якісні фактори надійності: доступ до ресурсів та надійність бенефіціара» [25].

В процесі кредитування, комерційними банками розраховуються відносні показники кредитного ризику. Так, на рівні НБУ розраховується ліміт ризику на одного позичальника.

З метою кількісної оцінки банківських ризиків розраховуються відносні показники.

1. Ліміт ризику на одного позичальника

$$Л. \text{ ризику} = \text{Розмір кредиту} : \text{запозичена сума} \cdot 100\% \quad (1.1)$$

Допустиме значення - 20%

2. Максимальний рівень ризику на одного позичальника (споживчий кредит)

$$МР = \text{Розмір кредиту} : \text{запозичена сума} \cdot 100\% \quad (1.2)$$

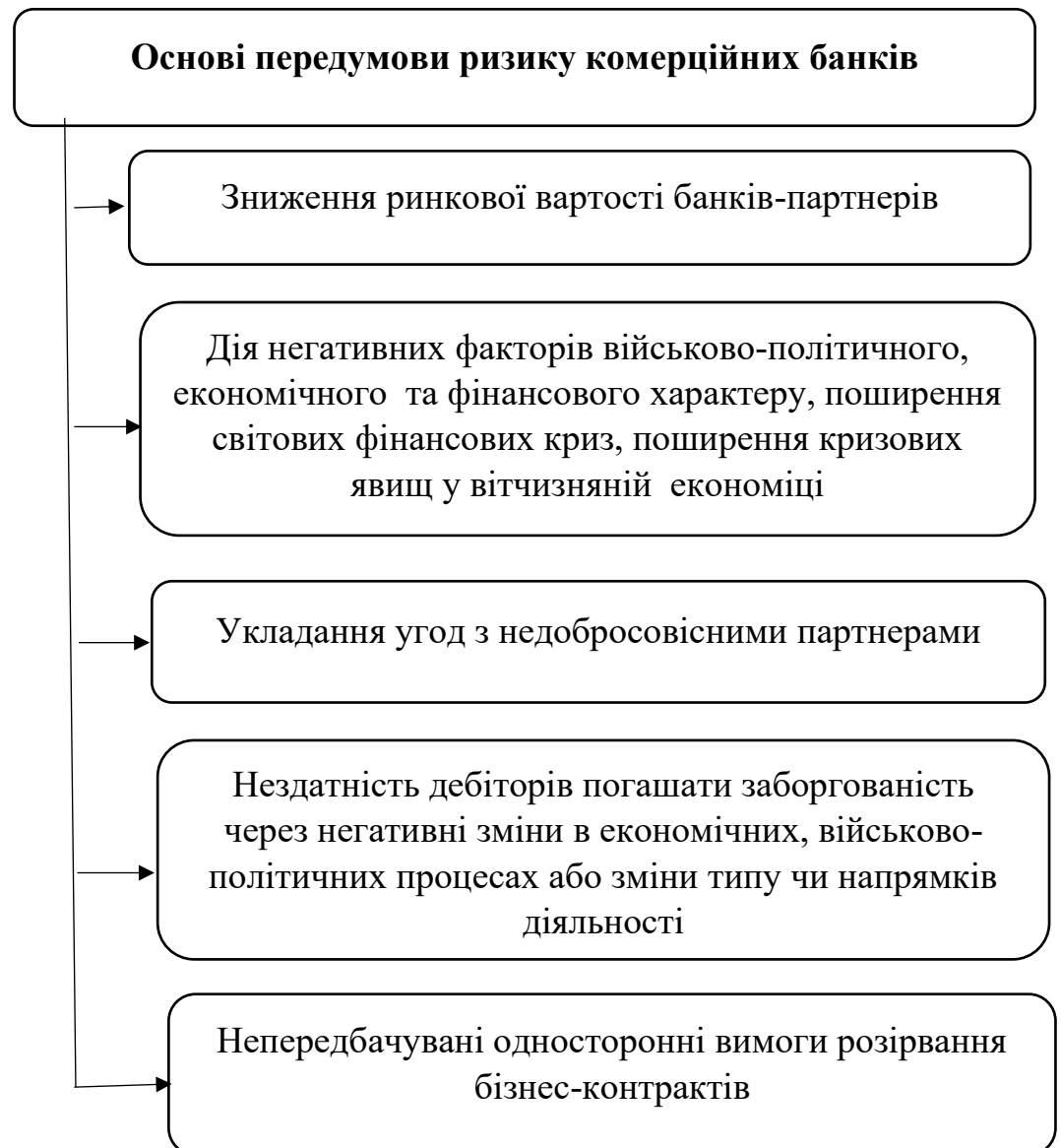
Допустиме значення 10%

3. Максимальний рівень ризику на одного позичальника (банківський кредит для підприємництва)

$$МР = \text{Розмір кредиту} : \text{запозичена сума} \cdot 100\% \quad (1.2)$$

Допустиме значення 20%

Основні передумови виникнення ризику комерційних банків можна побачити на рисунку 1.4.

Джерело: розраховано і складено автором з використанням [15,38].

Рис. 1.4. Основи передумови ризику комерційних банків

З метою проведення оцінки рівня ризику кредитного портфелю комерційними банками розраховуються наступні показники:

1. Норматив незабезпечених кредитів, визначається з метою рівня ступеня портфельного ризику.

$H_{н.к.} = \text{сума незабезпечених кредитів} : \text{сума кредитного портфеля} \cdot 100\%$

Нормативно- прийнятний рівень – до 15%

2. Норматив кредитів забезпечених об'єктами нерухомості

$N_{к.з.н.} = \text{сума кредитів забезпечених об'єктами нерухомості} : \text{сума кредитного портфеля}$

Нормативно-прийнятний рівень – до 30%

3. Норматив кредитів галузевим структурам

$N_{к.з.н.} = \text{сума кредитів в одній галузі} : \text{сума кредитного портфеля}$

Нормативно-прийнятний рівень – до 25%

В процесі проведення дослідження важливо з'ясувати основні передумови виникнення ризику комерційними банками, які наочно продемонстровані на рисунку

Варто визнати, що несприятливе зовнішнє оточення сприяє негативним наслідкам в усіх галузях в усіх секторах, при чому, банки намагаються убезпечити себе за рахунок своїх же клієнтів, які теж вже постраждали від дії негативних факторів, а саме: інфляційного знецінення грошових накопичень, військово-політичних криз, бюджетного дефіциту та інших. Безумовно Національний банк проводить більш обмежуючу монетарну політики, але ж повне відновлення банківського сектору можливе лише за умов злагодженої політики уряду та банківської системи.

На думку сучасних вітчизняних науковців Гладинець Н.Ю., та Хланта С.П., які у своїх дослідженнях вагому увагу приділили кредитному ризику зазначається, що: «Кредитний ризик, який прийнято розглядати в науковій літературі як ризик недоотримання банком можливих вигод від основної діяльності внаслідок неналежного, несвоєчасного та неповного виконання контрагентами, позичальниками, клієнтами своїх зобов'язань перед банком, є доволі специфічним явищем. Це зумовлено тим, що, з одного боку, він є суто зовнішнім, оскільки зниження платоспроможності позичальників є результатом зовнішнього впливу економічного середовища, тому банк не може цього змінити, з іншого – виникає ситуація, в якій вплив усіх зовнішніх ризиків на фінансову стійкість банку відбувається через його клієнтську базу, що, по своїй суті, є внутрішнім джерелом впливу» [10].

Основні методи захисту та уникнення від кредитних ризиків представлені на рисунку 1.5.

Джерело: розраховано і складено автором з використанням [15,38,41].

Рис.1.5. Методи захисту від кредитних ризиків

Також, вищевказані науковці Гладинець Н.Ю., та Хланта С.П. визначили важливість страхування та лімітування як методів зниження кредитних ризиків, при чому ними зазначено: «Страхування – це ефективна система щодо зменшення впливу кредитних ризиків, що передбачає такі варіанти: самострахування, яке активно впроваджувалося через формування та використання резервів по кредитних операціях та страхування, за яким страхувальник шляхом сплати премії забезпечує собі або третій особі, в разі настання події, обумовленої договором, суму виплати страховиком, який утримує певний обсяг відповідальності. Лімітування як метод зниження кредитного ризику широко застосовується у практиці як на рівні окремого комерційного банку, так і на рівні банківської системи у цілому. Він полягає у

встановленні максимально допустимих розмірів наданих позичок, що дає змогу обмежити ризик» [10].

Варто зазначити, що ефективним методом мінімізації впливу кредитного ризику є створення резервів під проблемну заборгованість. Тут негативним моментом є те, що ці кошти могли б бути спрямовані на нарощування обсягів активних операцій, і таким чином збільшувати прибутковість банку, але ж вони знаходяться в резерві, а отже і не збільшують прибутковість банку.

1.3. Заходи управління ризиками комерційного банку

Управління ризиками комерційних банків є вагомим напрямком фінансового менеджменту комерційного банку, адже посилюється зацікавленість позичальників в ресурсах кредитного та інвестиційного характеру, що і вимагає від банків мінімізувати ризики. Ефективно розвинені процеси управління банківськими ризиками забезпечить стабілізацію конкретного банку та банківської системи в цілому.

Значну увагу управлінню кредитних ризиків присвячені праці Н. Ніколаєнко, який визначав, що: «Управління кредитним ризиком банку – це комплекс управлінських заходів банку, направлених на виявлення і прогнозування виникнення ризиків кредитної діяльності, оцінку їх величини, віднесення до певної категорії, мінімізацію та усунення наявних ризиків, визначення взаємозв'язку між різними їх категоріями, здійснення моніторингу і контролю його ризикової позиції. Мета управління кредитним ризиком полягає в забезпеченні мінімального рівня ризику при заданому рівні дохідності кредитного портфеля. Управління кредитним ризиком банку складається з наступних етапів: 1) оцінка кредитного ризику; 2) моніторинг кредитного ризику; 3) регулювання кредитного ризику; 4) мінімізація ризику» [28].

В процесі дослідження управління ризиками комерційного банку, варто визначити праці Водяницької О.В., Соколової Н.В. та Серьогіна С.С., в працях яких було відмічено, що: «Головним завданням у напрямі налагодження ефективної діяльності функції контролю й управління ризиками є забезпечення виконання поточних цілей і бізнес-планів банку з метою досягнення стратегічних цілей, запровадження відповідної політики, застосування методів, засобів керування й контролю за ризиками, які генеруються зовнішнім середовищем, структурою активів і пасивів та бізнес-процесами банку. Найбільш важливими елементами, покладеними в основу класифікації банківських ризиків є: тип (вид) комерційного банку; сфера виникнення і впливу банківського ризику; склад клієнтів банку; метод розрахунку ризику; ступінь банківського ризику; розподіл ризику в часі; характер обліку ризику; можливість управління банківськими ризиками» [8].

Бобиль В.В., присвятивши свої праці управлінню ризиками визначає, що: «Підсистема управління ризиком складається з об'єкту та суб'єкту управління. У якості об'єкту управління виступають банківські установи та його конкурентні позиції на ринку банківських послуг. Змінною, що управляють є розрахункова величина – рівень ризику. Управляючою частиною, або суб'єкт управління, у даній підсистемі – підрозділ ризик-менеджменту, який на підставі отриманої інформації, використовуючи різні методи теорії ризику, розробляє заходи – керуючого впливу – для зниження рівня ризику або утримання його на певному рівні. Підсистема управління ризиком будується за ієрархічним принципом» [5].

У праці Березуцького В.В. та Адаменко М.І. відмічається, що: «Процес управління ризиком відбувається на двох рівнях: виконавчому та координуючому. Контроль рівня ризику функціонування банку – використовується для виявлення тенденцій небажаного розвитку подій з метою наступної нейтралізації негативних наслідків, до яких може призвести ризик у результаті вже прийнятих рішень або неконтрольованих змін у зовнішньому середовищі функціонування банку» [4].

Управління ризиком на різних етапах прийняття банківських бізнес рішень реалізує заходи щодо дослідження рівня та аналізу ризику, що має бути врахованим на всіх етапах прийняття рішення. На рисунку 1.6. можемо побачити рівні управління ризиком комерційного банку.

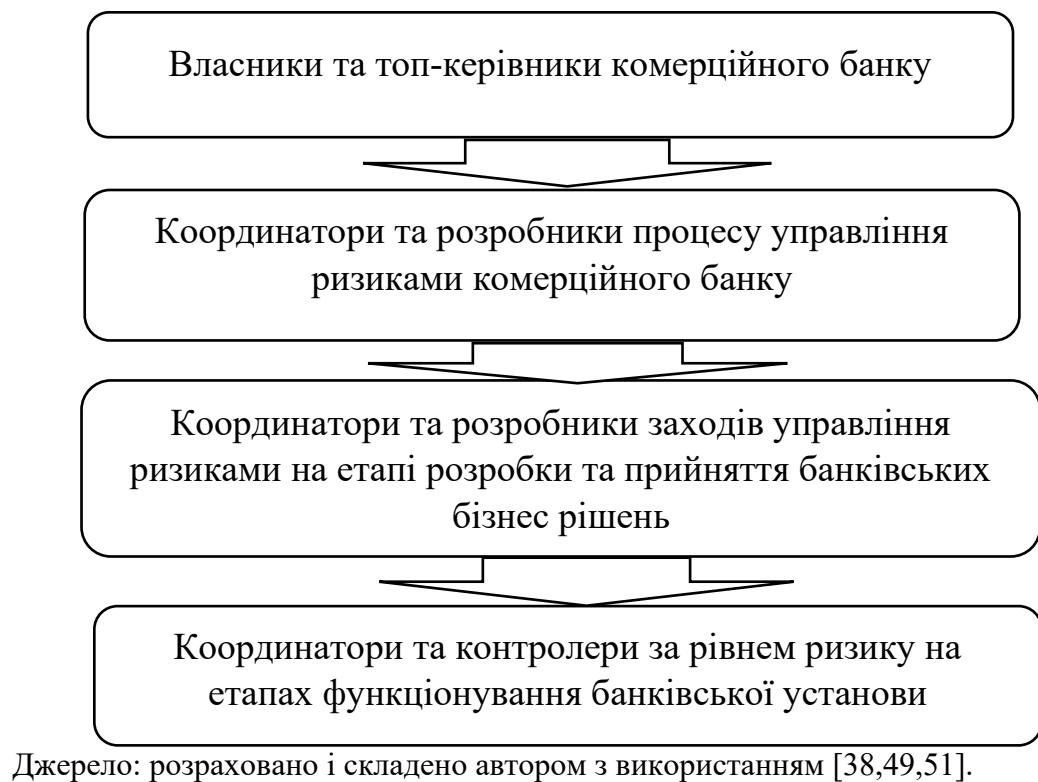

Рис. 1.6. Рівні управління ризиком комерційних банків

У працях Єпіфанова А.О., Васильєва Т.А., Козьменко С.М. узагальнено погляди вчених та визначається, що : «В цілому характер впливу ризику на формування результату від фінансових операцій виявляється в наступному: у випадку, якщо проявляється очікувана величина ризику, економічний суб'єкт отримує менший приріст доходу від операції або навіть збиток; якщо за рахунок впливу заходів щодо попередження та нейтралізації ризику фінансова операція дає очікуваний результат, то він є, як правило, більшим від результатів аналогічних операцій, реалізація яких не передбачала ризику на величину премії за ризик; ризик по своїй природі справляє негативний вплив і

тільки ефективний супротив такому ризику (або його початкова невірна оцінка) може викликати зростання очікуваного доходу; вищий ризик потребує відповідно більшої «премії за ризик» – винагороди за діяльність суб'єкта в умовах ризику. Окреслюється два кінцеві результати дії ризику в економічній сфері: з одного боку – ймовірність отримання збитків, з іншого – потенційна, а негарантована можливість підвищеної доходності операції» [15].

Відповідно до Постанови НБУ «Про внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України» від 30 березня 2023 року №40 «Банкам України: до 01 жовтня 2023 року розробити внутрішньобанківські положення щодо визначення мінімального розміру ринкового ризику згідно з вимогами Положення та станом на 01 листопада і 01 грудня 2023 року здійснити розрахунок мінімального розміру ринкового ризику в тестовому режимі та до 21 листопада і 21 грудня 2023 року відповідно поінформувати Національний банк України за встановленою ним формою також починаючи з 29 грудня 2023 року здійснювати розрахунок мінімального розміру ринкового ризику» [35].

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ КАМЕРЦІОНОГО БАНКУ ЗА МАТЕРІАЛАМИ АТ КБ «ПРИВАТБАНК»

2.1. Фінансово-економічна характеристика АТ КБ «Приватбанк»

Відповідно до вимог робота виконувалась на матеріалах АТ КБ «Приватбанк». Так, проведені нами дослідження показали, що АТ КБ «Приватбанк» у 2022 році продовжував активно працювати не дивлячись на всі негаразди. Так, «2022 рік став для України в цілому та Банку, зокрема, визначається нападом росії та введенням воєнного стану в Україні з 24.02.22. Економічна ситуація в країні протягом року характеризується розгортанням наслідків воєнного стану, що перш за все виявляється в зростанні інфляційних процесів, падінні ВВП, тиску на валютний ринок. Війна призвела до порушення ланцюгів постачання, скорочення пропозиції окремих товарів, збільшення витрат бізнесу, фізичного руйнування виробничих потужностей та інфраструктури, а також тимчасової окупації окремих територій. Збереження високих цін на енергоносії та рекордні рівні інфляції в країнах-партнерах також значно посилювали ціновий тиск в Україні. На початку війни третина підприємств зупинила діяльність. Причини цього – фізичні руйнування та тимчасова окупація низки територій кількох областей, високий рівень невизначеності та ризиків, розірвання логістичних і виробничих зв'язків, вимушена масова міграція населення» [1,30].

Проведені нами дослідження наочно демонструють, що: «з 2 півріччя економічна активність почала пожвавлюватися, бізнес та населення поволі адаптувалися до нових умов діяльності. Цьому сприяло також звільнення північних областей та зменшення кількості регіонів з активними бойовими діями. В 4 кварталі 2022 року на перше місце серед основних проблем економіки України вийшли перебої з постачанням електроенергії, водо- або теплопостачанням, зумовлені ракетними обстрілами росією критичної

інфраструктури країни, що почалися з жовтня. Дефіцит електроенергії обумовив додаткове обмеження економічної активності в країні. Переважна більшість підприємств скоротили виробництво та торгівлю, хоча частина змогла стабілізувати роботу завдяки засобам автономного енергоживлення, зміні годин роботи або отриманню електроенергії під виробничі потреби. Наразі відновлення економіки України стримується руйнуванням потужностей та бойовими діями, скороченням попиту та зниженням купівельної спроможності домогосподарств, логістичними складнощами, насамперед для металургів, проблемами з електроенергією. Значний від'ємний внесок у зміну реального ВВП 2022 року очікувано має і сільське господарство – як через нижчі показники врожайності цього року, так і значно менші посівні площі» [1,30].

В процесі аналізу фінансово-економічного стану АТ КБ «Приватбанк» нами було виявлено: «падіння ВВП в 2022 році склало -30,4% що є кращим показником, ніж передбачалось за попередніми макропрогнозами. В умовах високих безпекових ризиків, нижчих врожаїв, проблем в енергетичній інфраструктури у 2023 році прогнозується, що реальний ВВП зросте лише на 0.3%. На початку широкомасштабної війни НБУ зафіксував офіційний курс гривні, щоб утримати очікування бізнесу та населення під контролем, а також зберігав облікову ставку незмінною на рівні 10%. Фіксований курс та валютні інтервенції НБУ стали ключовими інструментами забезпечення макрофінансової стабільності. Утім, в міру адаптації економіки до війни та повернення громадян і бізнесу до економічної логіки ухвалення рішень, в червні НБУ повернувся до проведення активної монетарної політики та підвищив облікову ставку на 15 в.п. до 25%. Метою такого кроку був захист гривневих доходів та заощаджень громадян, збільшення привабливості гривневих активів, зниження тиску на валютному ринку і в результаті посилення спроможності НБУ забезпечувати курсову стабільність і стримувати інфляційні процеси під час війни. В липні 2022 року НБУ здійснив разову корекцію офіційного курсу гривні до долара США та зафіксував його

на рівні 36,5686 грн/дол. США. За оцінками Національного банку, корекція обмінного курсу збільшила приплив і відповідно продаж валютної виручки експортерами, мінімізувала спекулятивну складову поведінки учасників ринку та надала змогу стабілізувати курсові очікування. Корекція офіційного курсу гривні мала лише обмежений вплив на прискорення темпів зростання цін, зумовлене насамперед наслідками війни для пропозиції товарів і послуг та вартості логістики, а також динамікою цін на світових товарних ринках. Натомість фіксація офіційного курсу на новому стійкішому рівні надала змогу НБУ зберегти контроль над ціновою динамікою в Україні» [1,30].

Недивлячись на проблеми, з якими стикнувся АТ КБ «Приватбанк», вся банківська система та вся Україна, банківська система зберігає стабільність та продовжує впевнено працювати.

Тим часом, як показали проведені нами дослідження: «обсяг коштів клієнтів у банках зріс, що забезпечувало стабільно високий рівень ліквідності попри воєнні ризики. Невеликий відплив коштів населення у перші два місяці року через інформаційний тиск компенсувався зростанням депозитів у березні. Водночас частка коштів на вимогу оновила максимум. Протягом 2022 року суттєво зросли й інфляційні очікування бізнесу та домогосподарств. Основними чинниками зростання інфляції є порушення ланцюгів постачання, руйнування виробництв, скорочення пропозиції товарів та послуг, збільшення витрат бізнесу. Ще одним проінфляційним чинником був ефект перенесення на ціни коригування офіційного курсу гривні до долара США. Подальше зростання інфляції у світі теж позначалося на цінах в Україні. Водночас фіксація тарифів на житлово-комунальні послуги і насичення внутрішнього ринку паливом разом зі збереженням його пільгового оподаткування гальмували зростання цін. У результаті впродовж року інфляція зростала високими темпами та сягнула наприкінці року 26,6% рік до року. Після початку повномасштабної війни населення знизило попит на кредити. Натомість помірний попит на кредитні ресурси з боку корпорацій зберігся. Кредитуванню бізнесу сприяла держава, поліпшивши умови участі в урядових

програмах, зокрема спрямованих на підтримку агросектору та критично важливого для України бізнесу. Також банки активно підтримували клієнтів, запровадивши на початку війни різноманітні програми кредитних канікул, пільгові ставки та тарифи по продуктах, а при виході із кредитних канікул - програми реструктуризації як для масового сегменту, так і для корпоративних клієнтів. При цьому, фінансовий стан більшості клієнтів та їхні можливості обслуговувати свої зобов'язання, в свою чергу, обумовлюють підвищені кредитні ризики банківської системи та необхідність формування резервів під них» [1,30].

Під час дослідження умов діяльності АТ КБ «Приватбанк» у 2022 році нами було виявлено що: « резерви за кредитними збитками зростатимуть й надалі. Вартість гривневих ресурсів з другої половини 2022 року поступово зростає, реагуючи на утримання високої облікової ставки з червня. Проте дію трансмісійного механізму суттєво сповільнює значний профіцит ліквідності банківської системи. Міжнародні рейтингові агентства продовжують більш уважно та часто відслідковувати тренди розвитку України під час війни та періодично переглядають суверенні рейтинги країни та, відповідно, рейтинги банківської системи. У березні 2022 року, на тлі військового конфлікту з росією, рейтингові агентства Fitch Ratings та Moodys переглянули суверенний рейтинг України та, відповідно, рейтинги Банку. Так, довгостроковий рейтинг дефолту емітента в іноземній валюті оцінюється на рівні «ССС-» (раніше «В»), рейтинг за довгостроковими депозитами в національній та іноземній валютах Саа2 (раніше В3). Агентства зазначають, що рейтингове рішення відображає військове вторгнення росії, яке призвело до підвищених ризиків для зовнішніх та державних фінансів, макрофінансової та політичної стабільності України. В серпні 2022 року рейтингове агентство Fitch Ratings підтвердило довгострокові рейтинги дефолту емітента (РДЕ) чотирьох державних банків, в т.ч. ПриватБанку, та трьох приватних банків України в іноземній та національній валюті на рівні ССС- та ССС відповідно. Також Fitch знизило рейтинг стійкості шести банків до сс, а рейтинг Приватбанку до ссс-,

щоб відобразити підвищені суверенні ризики та ризики операційного середовища для кредитоспроможності банків. Зниження рейтингів стійкості стало результатом зниження суверенного рейтингу України до «СС» через відстрочку виплат за єврооблігаціями. Останній перегляд рейтингів був в лютому 2023, коли рейтингове агентство Moody's змінило рейтинги оцінки кредитоспроможності п'яти українських банків, в т.ч. ПриватБанку, на «Са» з «Саа3» внаслідок зниження рейтингу незабезпеченого боргу в Україні відповідно до «Са» з «Саа3». Moody's зазначає, що зниження рейтингів зумовлене наслідками війни з Росією, які, ймовірно, створять довгострокові проблеми для економіки та державних фінансів України. Отже, ситуація в Україні в 2022 році залишається доволі складною та напруженою, втім контрольованою. Продовження воєнних дій на території України, подальше руйнування виробничих потужностей, інфраструктури та житлових будинків, а також невизначеність стосовно тривалості такої ситуації стримує подальший розвиток та відтерміновує активну відбудову. Керівництво стежить за станом розвитку поточної ситуації у зовнішньому середовищі і вживає заходів, за необхідності, для мінімізації будь-яких негативних наслідків наскільки це можливо» [1,30].

Отже, 2022 рік виявився доволі складним для країни в цілому та АТ КБ «Приватбанк» зокрема. Враховуючи негативні тенденції та несповільнення темпів військових дій негативні наслідки та нестійкий фінансовий стан може очікувати всю банківську систему України та АТ КБ «Приватбанк». Враховуючи низку стабілізаційних заходів яку проводить АТ КБ «Приватбанк» є сподівання, що банк не лише вистоїть, а і зміцнить свої конкурентні позиції на ринку.

2.2. Аналіз фінансового стану АТ КБ «Приватбанк»

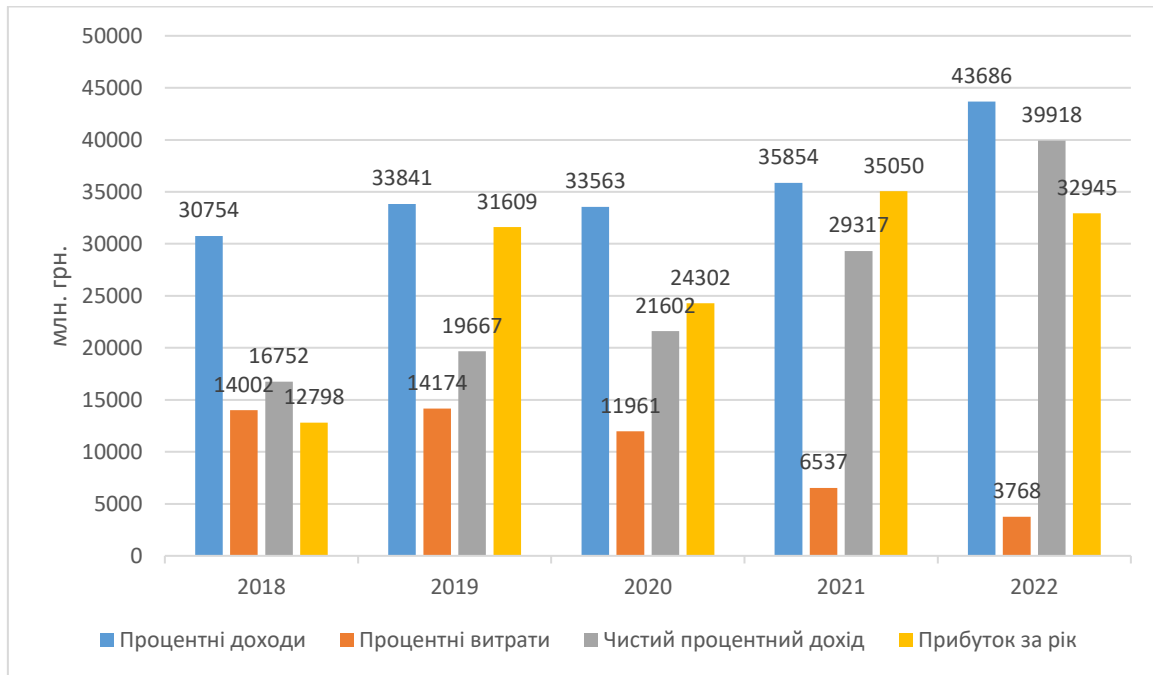
Виконуючи вимоги до кваліфікаційної роботи прорахуємо з використанням фінансової звітності за 2018-2022 роки процентні доходи АТ КБ «Приватбанк», а результати наших розрахунків занесемо у таблицю 2.1. та відобразимо на рисунку 2.1.

Таблиця 2.1

Аналіз динаміки результатів фінансової діяльності АТ КБ «ПриватБанк» за 2018-2022 роки, млн.грн.

Показник	Станом кінець звітного					Відхилення			
	2018	2019	2020	2021	2022	(2021/2020)		2022/2021	
						± млн. грн.	%	± млн. грн.	%
Процентні доходи	30754	33841	33563	35854	43686	+2291	6,8	7852	21,91
Процентні витрати	14002	14174	11961	6537	3768	-5424	54,6	-2769	-42,4
Чистий процентний дохід	16752	19667	21602	29317	39918	7715	35,7	10600	36,1
Чисті процентні доходи після вирахування резерву на зменшення корисності	10663	19663	19831	28461	24461	8630	43,5	-4000	-14,1
Прибуток до оподаткування	12789	32609	24296	35067	32945	10771	44,3	-2122	-6,1
Прибуток за рік	12798	32609	24302	35050	32945	10748	44,4	-2105	-6,0

Джерело: розраховано і складено автором з використанням [1,30].

Джерело: розраховано і складено автором з використанням [1,30].

Рис. 2.1. Динаміка результатів фінансової діяльності АТ КБ «ПриватБанк» за 2018-2022 роки, млн. грн.

Аналізуючи наведені у таблиці 2.1. та на рисунку 2.1. дані можемо побачити, що спостерігається стійка позитивна тенденція до зростання процентних доходів отриманих за весь період нашого дослідження. У 2021 році відбулось зростання процентних доходів на 2291 млн. грн., або на 6,8%, а у 2022 році в порівнянні із попереднім на 7852млн. грн., або на 21,01%.

Аналізуючи процентні витрати, можемо побачити стійку позитивну тенденцію до їх зниження, що свідчить про більш збалансовану політику управління витратами комерційного банку. Так, у 2019 році процентні витрати АТ КБ «Приватбанк» становили 14174 млн. грн. у 2020 році – 11961 млн. грн., у 2021 році – 653млн. грн., а у 2022 році – 3768 млн. грн. Зниження процентних витрат банку свідчить про суттєві ознаки послаблення інфляційних ризиків, що є позитивною тенденцією.

Аналізуючи прибуток АТ КБ «Приватбанк» за 2018 - 2022 роки ми спостерігаємо позитивну тенденцію до його збільшення. Так за 2018 рік

прибуток АТ КБ «Приватбанк» складав 12789млн. грн., за 2019 рік – 32609млн.грн., за 2020 рік – 24302млн.грн., у 2021 році – 35050млн. грн., а у 2022 році – 32945 млн. грн. Щоправда, за 2022 рік прибуток зменшився на 215 млн. грн., або на 6,0%. Це зниження пояснюється загальним зниженням активності банківської діяльності через повномасштабне вторгнення та нестійкий політико-економічний стан в країні.

Далі, використовуючи фінансову та балансову звітність АТ КБ «Приватбанк» за 2017-2021 роки, проаналізуємо склад та динаміку грошових коштів та їх еквівалентів, а результати отриманих розрахунків занесемо у таблицю 2.2. та відобразимо на рисунку 2.2.

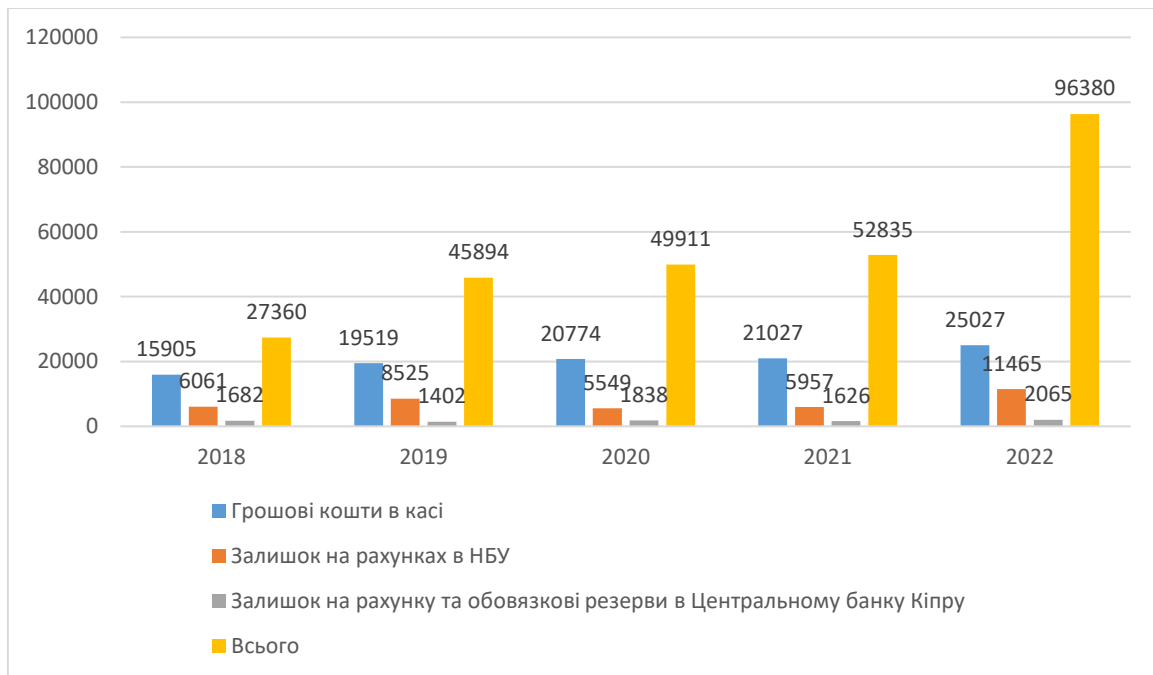
Таблиця 2.2

Склад та динаміка грошових коштів та їх еквівалентів АТ КБ «Приватбанк» за 2017-2021 роки, млн. грн.

Показник	2018	2019	2020	2021	2022	Відхилення			
						2021/2020		2022/2021	
						±	%	±	%
Грошові кошти в касі	15905	19519	20774	21027	25070	253	1,22	4053	19,22
Залишок на рахунку в НБУ	6061	8525	5549	5957	11456	408	7,35	5499	92,31
Залишок на рахунку та обов'язкові резерви в Центральному банку Кіпру	1682	1402	1838	1626	2065	-212	88,47	439	26,99
Кореспондентські рахунки та депозити «овернайт» в банках: Україна	5	4	4	1	-	-3	25,0	-	-
ОЕСР	3549	16393	21664	24136	58100	2472	111,41	33964	140,71
Інші країни, крім ОЕСР	173	66	98	103	183	-	-	80	77,66
Мінус: резерв під очікувані кредитні збитки в межах 12 місяців	-15	-15	-16	-15	-494	1	93,75	-479	-3193,33

Всього	27360	45894	49911	52835	96380	2924	105,8 5	4354 5	82,4 1
--------	-------	-------	-------	-------	-------	------	------------	-----------	-----------

Джерело: розраховано і складено автором з використанням [1,30].

Джерело: розраховано і складено автором з використанням [1,30].

Рис. 2.2. Склад та динаміка грошових коштів та їх еквівалентів АТ КБ «Приватбанк» за 2017-2021 роки, млн. грн.

Проведений нами аналіз грошових коштів та їх еквівалентів за 2018-2022 роки показав, що внаслідок активних воєнних дій та окупації території України доступ до низки відділень Банку, банкоматів та терміналів є неможливим. Постійно проводився аналіз потенційних втрат та реальних пошкоджень виходячи із наявної інформації, в результаті чого були сформовані резерви під залишки готівкових коштів у відділеннях, банкоматах та терміналах у сумі 453 мільйони гривень та визнав збитки від переоцінки іноземної валюти за цими коштами у сумі 26 мільйонів гривень за 2022 рік.

Наведені у таблиці 2.2. та на рисунку 2.2. дані свідчать про збільшення грошових коштів в касі банку. Так, у 2018 році цей показник дорівнював 15905 млн. грн., у 2019 році – 19519 млн. грн., у 2020 році – 20774 млн. грн., у 2021 році – 21027 млн. грн., у 2022 році – 25070 млн. грн. отже, нами спостерігається стійка динаміка до зростання грошових коштів в касі.

Аналізуючи суму залишку на рахунку в НБУ, можемо також спостерігати стійку тенденцію до його зростання на протязі всього досліджуваного періоду. Так, у 2020 році він складав 5957 млн. грн., а у попередньому 2019 році – 5549 млн. грн., що на 408 млн. більше, а у 2022 році складав – 11456 млн. грн., що на 5499 млн. грн., що майже у двічі більше ніж у попередньому періоді.

Розглядаючи та аналізуючи грошові кошти та їх еквіваленти разом можемо спостерігати стійку тенденцію до їх зростання, недивлячись на погіршення загальної економіко-політичної ситуації в країні та зниження загальної активності банківського бізнесу.

З метою проведення оцінки ліквідності банку розраховуємо дані показники, за 2018 -2022 роки, а отримані результати занесемо у таблицю 2.3 та відобразимо у рисунку 2.3.

Розрахуємо коефіцієнт загальної ліквідності АТ КБ «Приватбанк» за 2018-2022 роки.

$$K_{\text{зл}} = \frac{\text{Активи банку}}{\text{зобов'язання банку}} * 100\%$$

$$K_{\text{зл } 2018} = \frac{278048,0}{246584,0} * 100\% = 112,76\%$$

$$K_{\text{зл } 2019} = \frac{309723,0}{255194,0} * 100\% = 121,37\%$$

$$K_{\text{зл } 2020} = \frac{382525,0}{329700,0} * 100\% = 116,02\%$$

$$K_{\text{зл } 2021} = \frac{401296,0}{334681,0} * 100\% = 119,90\%$$

$$K_{\text{зл } 2022} = \frac{253775,0}{230056,0} * 100\% = 110,31\%$$

Розрахуємо коефіцієнт співвідношення високоліквідних активів до робочих активів АТ КБ «Приватбанк» за 2018-2022 роки, а результати наших розрахунків занесемо в таблицю

$$K_{\text{в.а.р.а.}} = \frac{\text{високоліквідні активи}}{\text{робочі активи}} * 100\%$$

$$K_{\text{в.а.р.а. 2018}} = \frac{27360,1}{163744,0} * 100\% = 16,71\%$$

$$K_{\text{в.а.р.а. 2019}} = \frac{72560,0}{171342,2} * 100\% = 42,34\%$$

$$K_{\text{в.а.р.а. 2020}} = \frac{77894,0}{180830,1} * 100\% = 43,07\%$$

$$K_{\text{в.а.р.а. 2021}} = \frac{79178,2}{290439,3} * 100\% = 27,26\%$$

$$K_{\text{в.а.р.а. 2022}} = \frac{28199,0}{101054,2} * 100\% = 27,90\%$$

Розрахуємо коефіцієнт ліквідного співвідношення виданих кредитів і залучених депозитів АТ КБ «Приватбанк» за 2018 -2022 роки, а результати наших розрахунків занесемо таблицю.

$$K_{\text{л.с.к.}} = \frac{\text{видані кредити}}{\text{залучені депозити}} * 100$$

$$K_{\text{л.с.к. 2018}} = \frac{215683,4}{231055,2} * 100 = 93,35\%$$

$$K_{\text{л.с.к. 2019}} = \frac{86662,8}{248543,4} * 100 = 34,86\%$$

$$K_{\text{л.с.к. 2020}} = \frac{80080,0}{312710,1} * 100 = 25,60\%$$

$$K_{\text{л.с.к. 2021}} = \frac{94461,2}{325306,1} * 100 = 29,07\%$$

$$K_{\text{л.с.к. 2022}} = \frac{165011,7}{212167,4} * 100\% = 77,78\%$$

Розрахуємо коефіцієнт генеральної ліквідності зобов'язань АТ КБ «Приватбанк» за 2018-2022 роки.

$$K_{\text{г.л.}} = \frac{\text{високоліквідні активи} + \text{майно}}{\text{зобов'язання}} * 100\%$$

$$K_{г.л. 2018} = \frac{77500,2}{246584,3} * 100 = 31,42\%$$

$$K_{г.л. 2019} = \frac{106986,1}{255194,0} * 100 = 42,98\%$$

$$K_{г.л. 2020} = \frac{112098,1}{32970,1} * 100 = 34,01\%$$

$$K_{г.л. 2021} = \frac{120485,1}{334681,0} * 100 = 36,03\%$$

$$K_{г.л. 2022} = \frac{87594,4}{230056,2} * 100 = 38,07\%$$

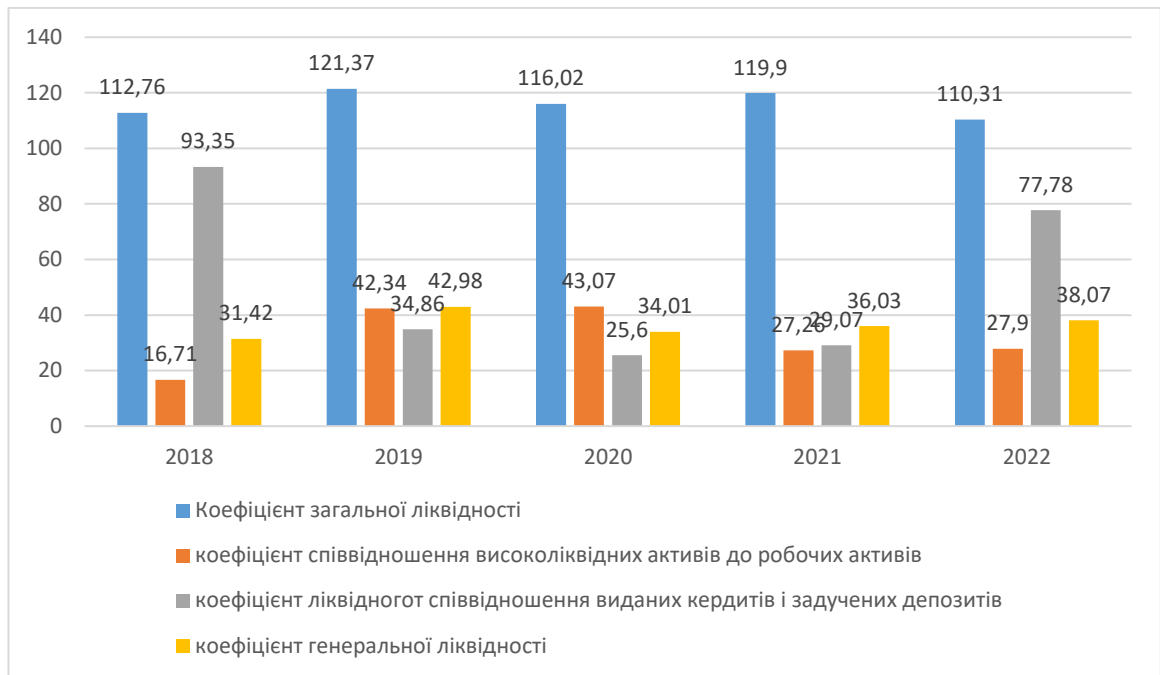
Таблиця 2.3

Аналіз показників ліквідності та платоспроможності АТ КБ
«Приватбанк» за 2018-2022 роки

	Нормати вне значенн я	Станом на 31.12					Відхилення (±)	
		2018	2019	2020	2021	2022	2021/2020	2022/2021
Коефіцієнт загальної ліквідності (Кзл)	K > 100 %	112,76 %	121,37 %	116,02 %	119,9 %	110,31 %	+3,88	-9,59
Коефіцієнт співвідношення високоліквідних активів до робочих активів (Кв.а.р.а.)	K > 20 %.	16,71 %	42,34 %	43,07 %	27,26%	27,90 %	-15,81	-0,36
Коефіцієнт ліквідного співвідношення виданих кредитів і залучених депозитів (для визначення незбалансованої ліквідності) (Кв.к.з.д.)	K ≤ 100 %	93,35 %	34,86 %	25,60 %	29,07 %	77,78 %	+3,47	+48,71

Коефіцієнт генеральної ліквідності (Кг.л.)	К = 30-40%	31,42 %	42,98 %	34,01 %	36,03 %	38,07 %	+2,02	+2,01
--	------------	---------	---------	---------	---------	---------	-------	-------

Джерело: розраховано і складено автором з використанням [1,30].

Джерело: розраховано і складено автором з використанням [1,30].

Рис. 2.3. Динаміка показників ліквідності та платоспроможності АТ КБ «Приватбанк» за 2018-2022 роки

Отже, розрахований нами коефіцієнт ліквідності за досліджуваний період знаходиться на рівні понад 100%, тобто в межах нормативного значення, що є дуже позитивним явищем.

Розрахований нами коефіцієнт співвідношення високоліквідних активів до робочих активів показав, що лише у 2018 році не досяг оптимального значення 20% і становив 16,71%. У 2019, 2020, 2021 та 2022 роках цей показник суттєво збільшився, що є позитивним свідченням.

Розрахований нами коефіцієнт ліквідного співвідношення виданих кредитів і залучених депозитів за 2018-2022 роки знаходиться у допустимих межах, у 2021 році в порівнянні з 2020 роком збільшився на 3,47%, а у 2022 році в порівнянні із 2021 роком зріс до 78,77%, що теж знаходиться в рекомендованих межах.

Важливим показником є коефіцієнт генеральної ліквідності, який за період з 2018 року до 2021 рік знаходився в межах допустимості, і за 2021 рік в порівнянні з 2020 роком збільшився на 2,02%. Що теж є позитивним свідченням.

2.3. Аналіз управління ризиками АТ КБ «Приватбанк»

В процесі дослідження нами з'ясовано, що: «Функція управління ризиками у Банку здійснюється стосовно фінансових ризиків, а також нефінансових (операційних, юридичних, комплаєнс ризиків та ризику репутації). Фінансові ризики складаються з ринкового ризику (який включає валютний ризик), кредитного ризику, процентного ризику та ризику ліквідності. Основними інструментами управління фінансовими ризиками є визначення лімітів ризику й нагляд за тим, щоб ці ліміти не перевищувались. Однак в умовах повномасштабної військової агресії російської федерації, що почалася в лютому 2022 року, ключовими завданнями Банку є підтримка економіки країни шляхом продовження фінансування ключових галузей економіки, забезпечення безперебійного руху готівки та розрахункового обслуговування клієнтів, та відновлення діяльності Банку на територіях, де вона була перервана внаслідок бойових дій та тимчасової окупації, тому такі ліміти коригувалися протягом 2022 року і можуть коригуватись і надалі» [1,30].

В результаті дослідження виявлено, що: «з метою ефективного управління ризиками у Банку створена та діє система управління ризиками,

що передбачає розподіл прав, обов'язків, відповідальності між органами управління, структурними підрозділами Банку, відокремлення процесів виявлення та оцінки ризиків, оцінки ефективності функціонування системи управління ризиками від процесу прийняття ризиків.

Суб'єктами системи управління ризиками в АТ КБ «Приватбанк» є:

- Наглядова рада;
- Комітет з питань аудиту Наглядової ради;
- Комітет з питань ризиків Наглядової ради;
- Правління Банку;
- Комітет з управління операційними ризиками та інформаційної безпеки;
- Кредитний комітет;
- Комітет з питань управління активами та пасивами;
- Комітет з питань управління непрацюючими активами;
- Внутрішній аудит;
- Блок підрозділів з питань управління ризиками;
- Напрямок Compliance;
- Департамент ринків капіталу;
- Департамент аналізу активів, зобов'язань та інвестицій;
- Інші підрозділи підтримки (Бек-та Мідл-офіс);
- Бізнес-підрозділи, що безпосередньо приймають ризики» [1,30].

Так, Наглядова рада, відповідно до висновків незалежного аудитора «несе повну відповідальність за управління ризиками, на які наражається Банк у своїй діяльності та, відповідно:

- забезпечує створення та функціонування, здійснює контроль за ефективністю системи управління ризиками та внутрішнього контролю;
- визначає та контролює дотримання корпоративних цінностей Банку, які базуються на здійсненні бізнесу на законних та етичних принципах, та постійно підтримує високу культуру управління ризиками;

- створює та підтримує на належному рівні організаційну структуру, інформаційну систему щодо управління ризиками та внутрішній контроль, що забезпечують ефективне управління ризиками;
- забезпечує, щоб політика винагороди в Банку відповідала та сприяла ефективному управлінню ризиками, не стимулюючи прийняття надмірного рівня ризику;
- забезпечує, щоб практика управління ризиками була невід'ємною частиною стратегічного планування;
- затверджує внутрішньобанківські документи з питань управління ризиками та здійснює нагляд за їх дотриманням/впровадженням/оновленням;
- затверджує перелік лімітів (обмежень) щодо кожного виду ризику та процедуру ескалації порушень лімітів ризиків;
- затверджує План відновлення діяльності Банку (з урахуванням Змін до Правил роботи банків у зв'язку з введенням в Україні воєнного стану, затверджених Постановою Правління НБУ №80 від 22.04.2022) та забезпечує виконання функцій щодо відновлення діяльності Банку іншими суб'єктами системи управління ризиками» [1,30].

В процесі аналізу виявлено, що в АТ КБ «Приватбанк» існує Комітет з питань ризиків Наглядової ради, який відповідно є: «постійно діючим колегіальним органом, що створений та функціонує з метою надання допомоги Наглядовій раді у частині її функції з забезпечення функціонування системи ризик-менеджменту у Банку. Комітет з питань ризиків Наглядової ради виконує наступні основні функції:

- бере участь у розробці організаційної структури управління ризиками та внутрішнього контролю з метою забезпечення раціонального управління ризиками, належного рівню внутрішнього контролю;
- здійснює моніторинг та аналіз поточного портфелю та рівня ризиків, що приймаються Банком;
- здійснює контроль за дотриманням граничних показників ризиків, що встановлені Наглядовою радою;

- забезпечує наявність та підтримання в актуальному стані (перегляд - не рідше 1 разу на рік) внутрішніх документів Банку з питань управління ризиками та функціонування системи внутрішнього контролю (з урахуванням Змін до «Правил роботи банків у зв'язку з введенням в Україні воєнного стану», затверджених Постановою Правління НБУ №80 від 22.04.2022);

- здійснює нагляд та надає Наглядовій раді рекомендації щодо адекватності капіталу Банку та ліквідності;

- надає Наглядовій раді пропозиції щодо удосконалення системи управління ризиками та системи внутрішнього контролю;

- переглядає та надає Наглядовій раді рекомендації щодо забезпечення безперервної діяльності та планів відновлення діяльності» [1,30].

Використовуючи звітні дані розглянемо концентрацію валютного ризику АТ КБ «Приватбанк» в розрізі валют (таблиця 2.4).

Таблиця 2.4

Концентрація валютного ризику АТ КБ «Приватбанк» в розрізі валют, млн. грн.

Показник	Станом на								
	31.12.2020 року			31.12.2021 року			31.12.2022 року		
	Монетарні фінансові активи	Монетарні фінансові зобов'язання	Чиста позиція за балансовими та позабалансовими інструментами	Монетарні фінансові активи	Монетарні фінансові зобов'язання	Чиста позиція за балансовими та позабалансовими інструментами	Монетарні фінансові активи	Монетарні фінансові зобов'язання	Чиста позиція за балансовими та позабалансовими інструментами
Українська гривня	293601	222688	70913	306709	240007	66702	397603	333962	63641
Долар США	40788	73219	(32431)	44982	68170	(23188)	84789	109947	(25158)
Євро	20238	20246	(8)	20000	20162	(162)	20199	29871	(752)
Інші валюти	470	616	(146)	524	737	(213)	849	952	(102)

Джерело: розраховано і складено автором з використанням [1,30].

Розглядаючи концепцію валютного ризику можемо побачити, що найбільша чиста валютна позиція за 2020 -2022 роки спостерігається в українській гривні, це говорить про те, що найбільшу частку активів та зобов'язань знаходиться в українській гривні. Це відкрито говорить про те, що українська гривня, є стійкою валютою, якій довіряють громадяни та юридичні особи кредитори та позичальники.

Таблиця 2.5

Фінансовий ризик для монетарних залишків внаслідок можливих змін курсів обміну валют по відношенню до функціональної валюти АТ КБ «Приватбанк» (млн. грн.)

Показник	31.12.2019		31.12.2020		31.12.2021		31.12.2022	
	Вплив на прибуток, або збиток (до оподаткування)	Вплив на капітал	Вплив на прибуток, або збиток (до оподаткування)	Вплив на капітал	Вплив на прибуток, або збиток (до оподаткування)	Вплив на капітал	Вплив на прибуток, або збиток (до оподаткування)	Вплив на капітал
Зміцнення долара США на 20%	(89093)	(8093)	(6954)	(6954)	(5066)	(5066)	(5533)	(5533)
Послаблення долара США на 5%	2023	2023	1738	1738	1266	1266	1 383	1 383
Зміцнення Євро на 10%	(15)	(15)	(7)	(7)	(16)	(16)	(75)	(75)
Послаблення Євро на 5%	7	7	3	3	8	8	38	38
Зміцнення інших валют на 5%	(2)	(2)	(7)	(7)	(11)	(11)	(5)	(5)
Послаблення інших валют на 5%	2	2	7	7	11	11	5	5

Джерело: розраховано і складено автором з використанням [1,30].

Аналізуючи фінансовий ризик для монетарних залишків внаслідок можливих змін курсів обміну валют по відношенню до функціональної валюти АТ КБ «Приватбанк», який представлений у таблиці 2.5. та таблиці 2.6. можемо спостерігати зміцнення, або послаблення позиції іноземних валюта по відношенню до української гривні не суттєво впливає на прибуток та капітал банку, адже депозити та кредити в національній валюті займають більшу частинку в структурі депозитного та кредитного портфелів банку.

Таблиця 2.6

Аналіз концентрації процентного ризику АТ КБ «Приватбанк», млн. грн.

Показник	31.12.2019		31.12.2020		31.12.2021		31.12.2022	
	Разом фінансових активів	Разом фінансових зобов'язань	Разом фінансових активів	Разом фінансових зобов'язань	Разом фінансових активів	Разом фінансових зобов'язань	Разом фінансових активів	Разом фінансових зобов'язань
До запитання та до 1 місяця	77427	169546	86365	228563	84881	253772	204871	400288
1-3 місяці	4191	34941	9016	33255	14293	28329	26994	30580
3-12 місяців	23682	34941	67700	53374	59059	45887	89689	41493
Понад 1 рік	181620	2082	192016	1577	213982	1088	190808	2271
Немонетарні статті	3	-	3	-	2	-	2	-
Разом	286923	251813	355100	316769	372217	329076	512362	474732

Джерело: розраховано і складено автором з використанням [1, 30].

Аналізуючи процентний ризик АТ КБ «Приватбанк» можемо спостерігати, що кредити «до запитання» та «терміном до 1 місяця» постійно зростають і займають найбільшу питому вагу у загальній структурі як по фінансових активах так і по фінансових зобов'язаннях. Так, станом на 31.12.2022 року сума «фінансових активів до запитання» та «терміном до

одного місяця» складала – 204871 млн. грн. в порівнянні із станом на 31.12.2021 року – 84881млн. грн. також на період з 2019 року по 2022 рік спостерігається стійка тенденція до зростання фінансових зобов'язань до запитання та терміном до одного місяця. Так, станом на 31.12.2019 року фінансові зобов'язання «до запитання» та «терміном до одного місяця» складала - 169546 млн. грн., станом на 31.12.2020 року – 228563 млн. грн., станом на 31.12.2021 року – 253772 млн. грн., а станом на 31.12.2021 року – 400288 млн. грн.

Аналізуючи процентний ризик АТ КБ «Приватбанк» можемо спостерігати, фінансові зобов'язання «терміном від 1 до 3 місяців», мають тенденцію до зниження за весь період дослідження. Так, станом на 31.12.2019 року вони складала - 34941 млн. грн, станом на 31.12.2020 року – 33255 млн. грн., станом на 31.12.2021 року - 28329млн. грн., станом на 31.12.2022 року – 30580млн.грн.

Разом спостерігається збільшення загальних активів та зобов'язань, що характеризується як позитивна динаміка, і у майбутньому це призведе до збільшення прибутку АТ КБ «Приватбанк».

Слід визнати, що саме «Правління Банку несе відповідальність за впровадження стратегії та політики управління ризиками, культури управління ризиками, системи управління ризиками та внутрішнього контролю, процедур, метод та інших заходів щодо ефективного управління ризиками, затверджених Наглядовою радою Банку, та, відповідно:

- забезпечує розробку, розробляє, погоджує або затверджує (у залежності від виду документу) внутрішньобанківські документи з питань управління ризиками;
- забезпечує підготовку та надання Наглядовій раді Банку управлінської звітності щодо величини всіх видів ризиків, на які наражається Банк, у тому числі в розрізі нових видів продуктів чи значних змін;
- розробляє заходи щодо оперативного усунення недоліків у функціонуванні системи управління ризиками, виконання рекомендацій та

зауважень за результатами оцінки в рамках системи внутрішнього контролю, перевірок підрозділу внутрішнього аудиту, зовнішніх аудиторів та наглядових органів» [1, 30].

В процесі дослідження нами виявлено, що в АТ КБ «Приватбанк» створений Комітет з управління операційними ризиками та інформаційною безпекою. Нами визначено, що: «Комітет створений та функціонує з метою забезпечення комплексності та ефективності процесів управління операційним та інформаційним ризиками, впровадження та функціонування систем внутрішнього контролю та управління інформаційною безпекою, управління ризиками, що виникають в процесі взаємовідносин з небанківськими установами» [1, 30].

Крім того, створений «Блок підрозділів з питань управління ризиками, які є незалежним від бізнес-підрозділів, не приймає участь у отриманні доходів Банку. Блок підрозділів з питань управління ризиками є підпорядкованим Головному ризик-менеджеру (CRO), У свою чергу CRO є підпорядкованим та підзвітним Наглядовій раді, а також має право безперешкодно звертатись до Наглядової ради та/або Комітету з питань ризиків Наглядової ради. CRO має право накладати заборону (вето) на рішення колегіальних органів, створених Правлінням Банку.

Блок підрозділів з питань управління ризиками виконує наступні основні функції:

- забезпечує функціонування системи управління кредитним ризиком, операційним ризиком, ринковим, процентним ризиком банківського портфелю (кредитів, депозитів, тощо) та ризиком ліквідності шляхом здійснення своєчасного виявлення, вимірювання, моніторингу, контролю, звітування щодо кожного виду ризиків;
- розробляє/бере участь у розробці та підтримує (у залежності від виду документу) в актуальному стані внутрішньобанківські нормативні документи (процедури, методики, положення тощо) з питань управління ризиками;

- готує висновки щодо запропонованих бізнес-підрозділами кредитних проектів як щодо нових кредитів, так і щодо зміни умов за діючими/існуючими кредитами;

- готує та надає звіти щодо ризиків Наглядовій раді Банку не рідше одного разу на квартал, Комітету з питань ризиків Наглядової ради, Правлінню Банку, а також комітетам Правління Банку – не рідше одного разу на місяць, у разі виявлення ситуацій, що потребують невідкладного інформування ради Банку – в якомога коротші строки;

- здійснює стрес - тестування ризиків;

- здійснює моніторинг дотримання лімітів ризиків, показників ризик-апетиту; розробляє та впроваджує систему раннього виявлення потенційно проблемних клієнтів, фінансування яких може мати підвищений кредитний ризик;

- забезпечує виконання та контроль за процедурами розрахунку резервів згідно з МСФЗ та розміру кредитного ризику згідно з вимогами Національного банку України у відповідності до затверджених методологій та підходів Банку;

- розробляє, впроваджує та підтримує в актуальному стані методики та моделі з оцінки ризиків» [1, 30].

В процесі дослідження важливим є аналіз тенденцій географічного ризику фінансових активів та зобов'язань АТ КБ «Приватбанк» (таблиця 2.7).

Таблиця 2.7

Аналіз концентрації географічного ризику фінансових активів та зобов'язань АТ КБ «Приватбанк» за 2021 -2022 роки

	Станом на 31.12.2021 року				Станом на 31.12.2022 року			
	Україна	Країн и ОЕСР	Інші країн и	Разом	Україна	Країн и ОЕСР	Інші країн и	Разом
Грошові кошти та їх еквіваленти	36052	58097	2231	96380	26986	24128	1721	52835

Кредити та аванси банкам	103837	-	-	10383 7	26243	-	-	26243
Кредити та аванси клієнтам	67950	2	132	68084	67806	2	410	68218
Інвестиційні цінні папери	95716	-	-	95716	93096	-	-	93096
Інші фінансові активи	284	4007	18	4309	170	2461	13	2644
Разом фінансових активів	447873	62108	2381	51236 2	343480	26993	2144	372217
Нефінансові активи	19983	98	8153	28234	20924	1	8154	29079
Разом активів	467856	62206	10534	54059 6	364404	26594	10298	401296
Кошти клієнтів	458267	10947	2756	47197 0				
Разом фінансові зобов'язання	459982	11885	2865	47473 2	3	-	-	3
Нефінансові зобов'язання	6077	4	1994	8075	317343	9203	2530	329076
Разом зобов'язань	466059	11889	4859	48280 7	321617	9207	3857	334678 1
Зобов'язання пов'язані і кредитуванням	143739	2	65	14380 6	153515	4	54	153573

Джерело: розраховано і складено автором з використанням [1,30].

Аналізуючи отримані дані можемо спостерігати, що у статті «Грошові кошти» найбільшу питому займають кошти України та країн ОЕСР, і вони мають стійку тенденцію до зростання. Аналізуючи інші фінансові активи можемо побачити, що найбільшу їх кількість – 4008 млн. грн. займають активи

країн ОЕСР, і у 2022 році вони склали – 2461млн. грн. Серед нефінансових активів значну частку займають кошти інших країн, і станом на 31.12.2021 року вони складають – 8153 млн.грн.

Зрозумілим є те, що «Банк наражається на кредитний ризик, який визначається як імовірність виникнення збитків або додаткових втрат або недоотримання запланованих доходів унаслідок невиконання боржником/контрагентом узятих на себе зобов'язань відповідно до умов договору. Кредитний ризик виникає за всіма активними банківськими операціями, за винятком боргових цінних паперів та інших фінансових інструментів у торговій книзі Банку. Кредитна політика Банку визначає загальні засади щодо здійснення кредитного процесу та управління кредитним ризиком, встановлює загальний підхід до прийняття кредитних ризиків, принципи і стандарти кредитної діяльності, визначає повноваження та відповідальність керівних органів, працівників та структурних підрозділів Банку на кожному етапі кредитного процесу, забезпечує комплексний підхід до управління кредитним ризиком. Управління кредитним ризиком здійснюється на підставі регулярного аналізу спроможності позичальників та потенційних позичальників виконувати свої зобов'язання з погашення кредитів та сплати процентів, регулярного аналізу якості кредитного портфелю з метою моніторингу рівня кредитного ризику, шляхом зміни, за необхідності, лімітів кредитування, шляхом одержання застави, її перевірки та переоцінки застави з встановленою періодичністю, та використовуючи інші інструменти зниження ризику» [1,30].

Зрозумілим є той факт, що: «Банк регулярно проводить моніторинг ризику за кожним кредитом. Для цього він здійснює: перегляд фінансового стану позичальника та оцінку адекватності забезпечення кредиту. Фінансовий стан позичальника регулярно аналізуються, і за результатами такого аналізу може бути переглянутий внутрішній кредитний рейтинг позичальника. Цей аналіз ґрунтується на даних про надходження коштів на рахунок клієнта, останній фінансовій звітності та іншій комерційній інформації позичальника,

яку він надав Банку або яку Банк отримав іншим чином. Банк розраховує індикатори раннього попередження, а саме ознаки аномальної поведінки/діяльності клієнтів, які потенційно можуть призвести до погіршення профілю ризику клієнта. Банк здійснює регулярний моніторинг поточної ринкової вартості застави з метою оцінки її достатності для забезпечення конкретного кредиту. Оцінку застави проводять незалежні компанії - суб'єкти оціночної діяльності, акредитовані в Банку або кваліфіковані внутрішні оцінювачі. Регулярність таких оцінок залежить від виду застави. Банк веде облік кредитних історій клієнтів. Це дозволяє Банку контролювати рівень кредитного ризику шляхом роботи з позичальниками із позитивною кредитною історією» [1,30].

АТ КБ «Приватбанк» з метою подолання кризових явищ, що викликані військовою агресією росії відносно України, для всіх кредитних продуктів Банку були впроваджені кредитні канікули строком у період з 24.02.2022 року до 01.07.2022 року. Для відновлення платоспроможності після виходу з канікул, були впроваджені стандартизовані умови короткострокової та довгострокової реструктуризації, а для клієнтів які не підпадають під параметри таких програм надаються індивідуальні умови за запитом.

Слід визнати, що саме «Правління Банку несе відповідальність за впровадження стратегії та політики управління ризиками, культури управління ризиками, системи управління ризиками та внутрішнього контролю, процедур, метод та інших заходів щодо ефективного управління ризиками, затверджених Наглядовою радою Банку, та, відповідно:

- забезпечує розробку, розробляє, погоджує або затверджує (у залежності від виду документу) внутрішньобанківські документи з питань управління ризиками;
- забезпечує підготовку та надання Наглядовій раді Банку управлінської звітності щодо величини всіх видів ризиків, на які наражається Банк, у тому числі в розрізі нових видів продуктів чи значних змін;

- розробляє заходи щодо оперативного усунення недоліків у функціонуванні системи управління ризиками, виконання рекомендацій та зауважень за результатами оцінки в рамках системи внутрішнього контролю, перевірок підрозділу внутрішнього аудиту, зовнішніх аудиторів та наглядових органів» [1,30].

РОЗДІЛ 3

ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО НАПРЯМКІВ, ІНСТРУМЕНТІВ ТА ЗАХОДІВ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ

3.1. Заходи мінімізації впливу ризиків на діяльність комерційного банку

В економічній літературі визначається, що всі процеси: і виробничі і фінансово-економічні пов'язані із природою невизначеності, тобто невизначеність, а отже і ризиковість активно супроводжують всі сфери виробничої, господарської та фінансово-економічної діяльності через дію наступних впливів:

- нечіткість, неповність та прихованість дій працівників, бізнес-партнерів та конкурентів;
- нечіткість прогнозів, аналізу та оцінок щодо розвитку банківського бізнесу та соціально-економічного, військово-політичного та інших сегментів існування комерційного банку;
- нечіткість сформованих цілей, напрямків та засобів оцінки, управління та прийняття рішень щодо розвитку банківського бізнесу;
- обмеженість кількості та повноти інформаційних джерел, необхідних для прийняття рішення діяльності банку;
- обмеженість часу на визначення рівня ризику та прийняття управлінського рішення.

У працях видатних вітчизняних науковців Єпіфанова А.О., Васильєва Т.А., Козьменко С.М. визначаються «наступні етапи:

- ідентифікація ризику, тобто виявлення його специфіки, прогнозування можливостей і особливостей реалізації, зміни ризику в часі, ступеня взаємозв'язку з іншими ризиками, а також фіксація чинників, що визначають ризик;
- оцінка наслідків настання ризику;

- формування, обґрунтування та вибір методів та інструментів управління ризиком;
- контроль (моніторинг і облік, звітність, відповідальність)» [15].

Процес управління ризиками комерційних банків є постійним та безперервним, тут постійно чергуються різні стадії, рівні, процеси та учасники. Заходи мінімізації впливу ризиків комерційних банків складаються із поточної мінімізації заходів впливу та методів їх мінімізації. Мова йде про постійне відстеження показників які сигналізують про рівень ризику. Важливо розробляти стрес-сценарій діяльності банківської установи у разі настання непередбачувальних критичних внутрішніх та зовнішніх обставин.

У своїх роботах Єпіфанов А.О., Васильєва Т.А., Козьменко С.М. пропонують розраховувати вимірники ризику, які допоможуть мінімізувати їх вплив. Так, науковцями Єпіфановим А.О., Васильєвою Т.А. та Козьменко С.М. розглядається оцінка ризику як ймовірності настання, сутність якої полягає у тому, що: «непевність є вимірювальна і не вимірювальна. Тому власне про ризик можна говорити тоді, коли результат діяльності можна визначити за допомогою хоч би одного з трьох показників імовірності. Якщо ж цього зробити неможливо, то результат залишиться на рівні непевності. Вимірником ризику є: «Імовірність математична – відношення кількості ситуацій, за яких деяка випадкова подія настала, до кількості ситуацій, за яких вона може настати, за умови, що всі ситуації, які розглядаються однаково, можливі та взаємонезалежні. Імовірність статистична – це відносна частота появи випадкової події певного виду в сукупності всіх можливих випадкових подій. Імовірність експертної оцінки – має здебільшого вимушений характер застосування, переважно через відсутність або недостатність необхідної математично-статистичної інформації, проводиться як на основі об'єктивних даних, так і на суб'єктивних знаннях, тобто на загальній досвідченості в даній оцінювальній галузі, а також інтуїції особи, яка проводить оцінку імовірності. Оцінка ризику як зміни прибутку Передбачає визначення ризику через величину прибутку. На основі розрахованого коефіцієнта непевності

забезпечується вимірювання непевності та її приведення у ризик. Невимірною ж непевність залишиться на рівні «абсолютної непевності». Визначається коефіцієнт непевності, який розраховується як змінна випадкова при відомому розкладі імовірності. Оцінка ризику як рівня фінансової збитковості Ризик можна визначати шляхом об'єктивної (суб'єктивної) оцінки втрат економічної корисності (прибутку) або завданих прямих збитків, яких можна зазнати при виконанні виробничих завдань. Ступінь ризику кількісно відповідає показнику фінансової збитковості Розмір ризику визначається на підставі двох параметрів – величини втрат та імовірності їх настання. Ці параметри в сукупності складають основу для оцінки ступеня ризику, який є синтетичним показником і розраховується як співвідношення суми прямих збитків і можливих втрат економічної корисності до заінвестованих коштів. Оцінка ризику як об'єктивного результату суб'єктивної ймовірності Вводиться поняття суб'єктивної імовірності появи ризикових подій. Виходить з того, що на зміст прийнятих кожною особою суб'єктивних рішень має вплив передусім її особисте бачення проблеми. Суб'єктивна ймовірність – індивідуальна оцінка ймовірності появи ризикових подій особою, задіяною в ризиковій ситуації» [15].

З метою мінімізації заходів впливу на ризики комерційного банку варто розглянути основні завдання структурних відділів в напрямку управління ризиками (таблиця 3.1.).

Таблиця 3.1

Завдання відділів комерційного банку в процесі мінімізації ризиків

Структурний підрозділ комерційного банку	Напрямки та завдання управління ризиками
Фінансово-економічний відділ	Розробка планових результатів діяльності банку з врахуванням можливостей настання ризику Постійний контроль рівня рентабельності ризикових проєктів

Управління банківським бізнесом	Обмеження та лімітування обсягів та кількості ризикових проєктів
Зовнішній та внутрішній аудит	Аудит ефективності розробленої програми ризик-менеджменту Визначення якості процесу управління ризиками Оцінка ефективності внутрішнього контролю Постійний моніторинг процесів дотримання визначених лімітів та обмежень Виявлення інформації щодо порушень, недбалості процедури управління ризиками Моніторинг валютної позиції банку окремо по всім видам валют Контроль за дефіцитом та профіцитом грошових коштів в розрізі окремих видів валют

Джерело: розраховано і складено автором з використанням [15,38].

Враховуючи те, що сучасні ризики діяльності комерційних банків часто неперебдачувальні, варто розробляти стратегію управління ризиками, дотримуючись якої банки мінімізують вплив ризику на свою діяльність. Розглянемо типи стратегії комерційних банків та рекомендації щодо її дотримання (таблиця 3.2).

Таблиця 3.2.

Типи стратегії діяльності комерційних банків та основні рекомендації щодо її дотримання

Тип стратегії розвитку комерційного банку	Напрямки дотримання стратегії комерційного банку
Консервативна стратегія	Зберігати існуючу динаміку та структуру діяльності комерційного банку, достатній рівень ліквідності та платоспроможності

розвитку комерційного банку	
Компромісна стратегія розвитку комерційного банку	Збільшувати обсяги кредитування за всіма видами економічної діяльності, що належать до зони консервативної стратегії розвитку комерційного банку, середніми темпами за банківською системою в цілому. Визначити динамічні контрольні ліміти нарощення обсягів кредитування не більшими за середні по рівню банківської системи
Компромісна стратегія розвитку комерційного банку	Нарощувати обсяги та темпи банківської діяльності що належать до зон консервативної та компромісної стратегій розвитку та діяльності комерційного банку, темпами, що перевищують середні цілому по всім банківським установам. За іншими видами діяльності дотримуватись стрімких контрольних лімітів нарощення обсягів кредитування так, щоб вони не перевищували середні за банківською системою в цілому
Агресивна стратегія розвитку комерційного банку	За всіма видами банківської діяльності, що належать до зони агресивної стратегії, визначити динамічні контрольні ліміти нарощення рівня та темпів всіх видів банківської діяльності

Джерело: розраховано і складено автором з використанням [15,43,53].

Отже, комерційний банк повинен проводити постійні заходи щодо мінімізації впливу ризиків на результати економічного розвитку.

3.2. Напрямки оптимізації стратегічного ризик-менеджменту комерційного банку

Розробка заходів стратегічного ризик – менеджменту є безперервним, адже ризики супроводжують комерційні банки постійно. Сам механізм захисту комерційного банку від ризиків складається із поточного моніторингу ймовірного настання негативних подій та розроблення та впровадженням методів їх мінімізації. Під поточним моніторингом ймовірності настання ризикових подій розуміється відстеження критичних показників та прийняття на цій основі оперативних рішень в банківській діяльності. Варто розуміти, що урахування зовнішнього фактору ризику може поставити під загрозу безперервність всієї діяльності комерційного банку.

Слід виділити основні завдання сучасного ризик-менеджменту, який супроводжує практично всі сфери діяльності:

- мінімізація рівня невизначеності та невпевненості в управлінських рішеннях;
- досягнення допустимого рівня ризику в процесі прийняття рішення в комерційних банках;
- уникнення непередбачувальних витрат та дій, які можуть спричинити ризик;
- комплексне визначення стану сфери діяльності бізнес-партнерів, роду занять та визначення їх рівня в даній сфері;
- оптимізація та збалансування вигоди та ризику в банківському бізнесі;
- передбачення рівня ймовірності настання ризикової ситуації.

А отже, в процесі аналізу ризиків діяльності комерційного банку має враховуватись можливість виникнення екстремальних обставин, тобто стрес-сценарій на які банк має виробити відповідні заходи у формі плану дій на випадок кризових обставин, що підлягає регулярному оновленню та

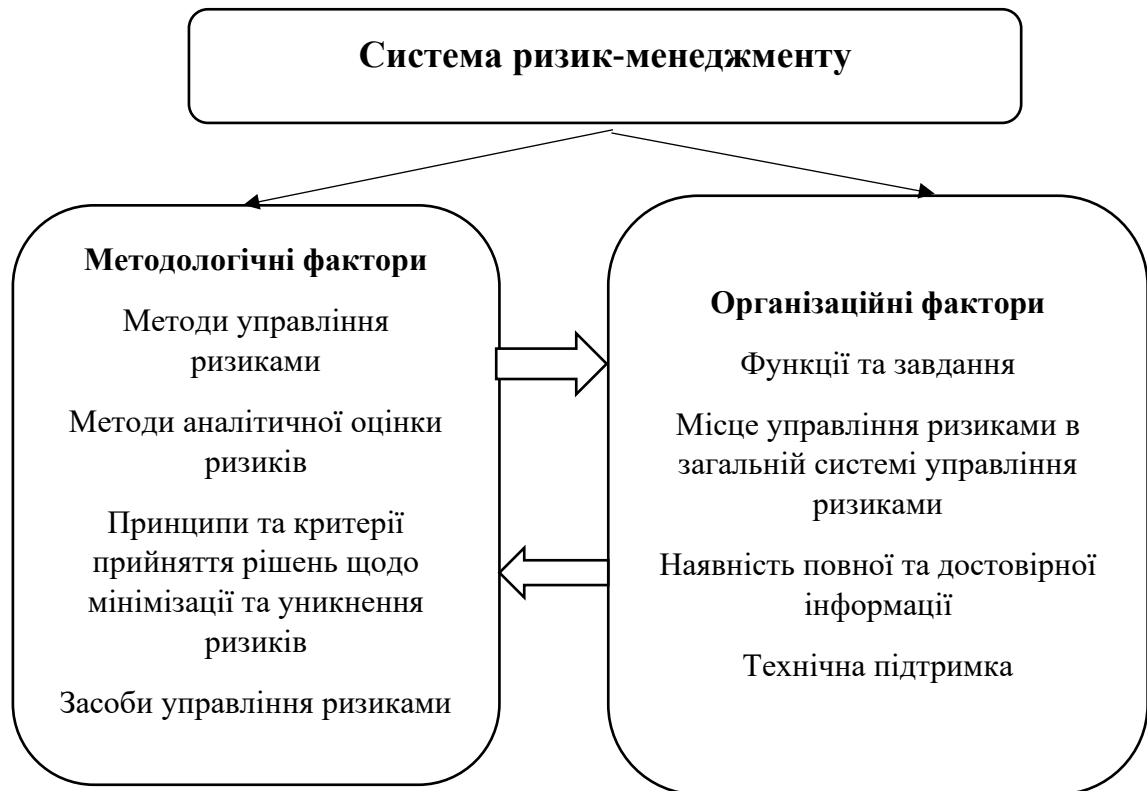
тестуванню. Розглянемо процес управління ризиками банку в ризиковій ситуації (рис 3.1.)

Джерело: розраховано і складено автором з використанням [15,55].

Рис. 3.1. Процес управління ризиками комерційного банку

Управління ризиками в банківській діяльності це процес через який банк виявляє та ідентифікує можливі негативні фактор, проводить оцінку їх величини, здійснює моніторинг та їх позицію на ринку банківських послуг, виявляє взаємозалежність та ступінь впливу між різними категоріями ризиків. Розглянемо дію факторів у системі ризик-менеджменту (рисунок 3.2.).

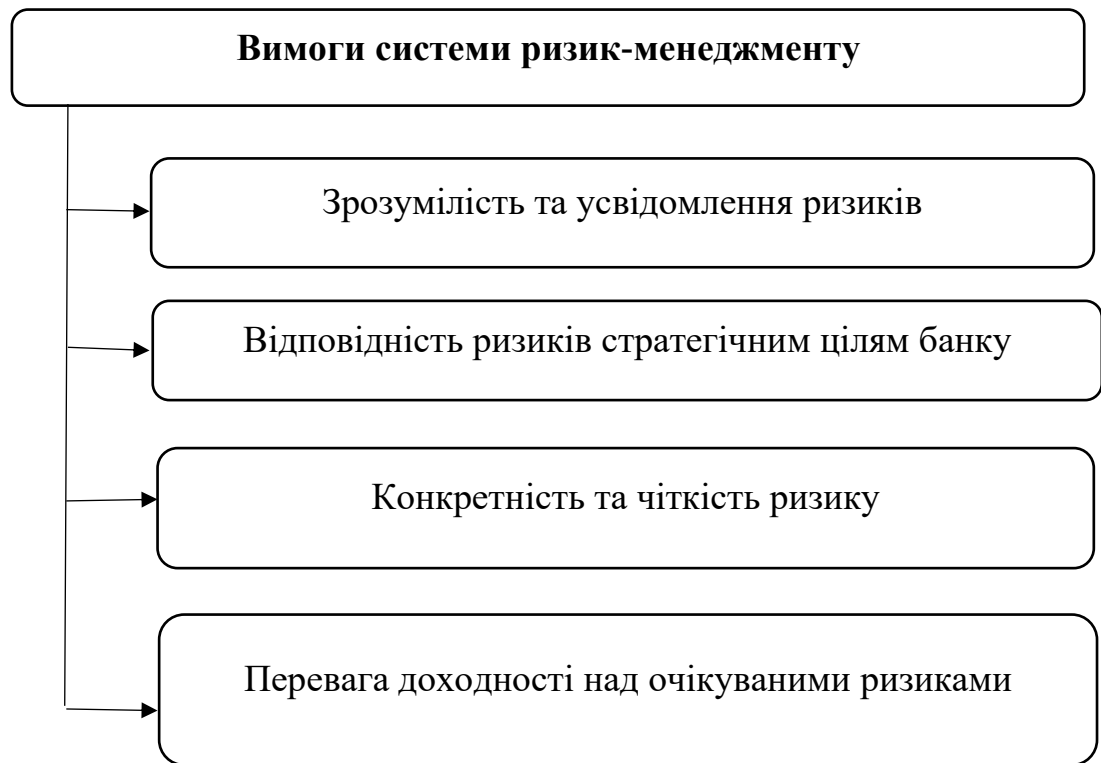
Джерело: розраховано і складено автором з використанням [15,55].

Рис. 3.2. Система ризик-менеджменту

У своїх Єпіфанов А.О., Васильєва Т.А., Козьменко С.М. у своїх роботах визначають, що: «методи управління ризиками, визначені банком, аналітичний інструментарій, за допомогою якого здійснюється управління ризиками; принципи та критерії прийняття рішень; засоби управління ризиками – залежно від точності, правильності, складності сформованої методології управління ризиками залежатиме ефективність функціонування системи ризик-менеджменту. На успіх управління ризиками також здійснюють вплив організаційні фактори: чіткість, зрозумілість, однозначність, реальність виконання покладених на систему функцій та задач; наявність, доступність, визначеність інформаційного забезпечення для налагодженої роботи системи ризик-менеджменту; чітко визначене місце у структурі управління системи ризик-менеджменту, коло обов’язків та

повноважень учасників цієї системи; актуальна, сучасна, безперервна технічна підтримка системи управління ризиками» [15].

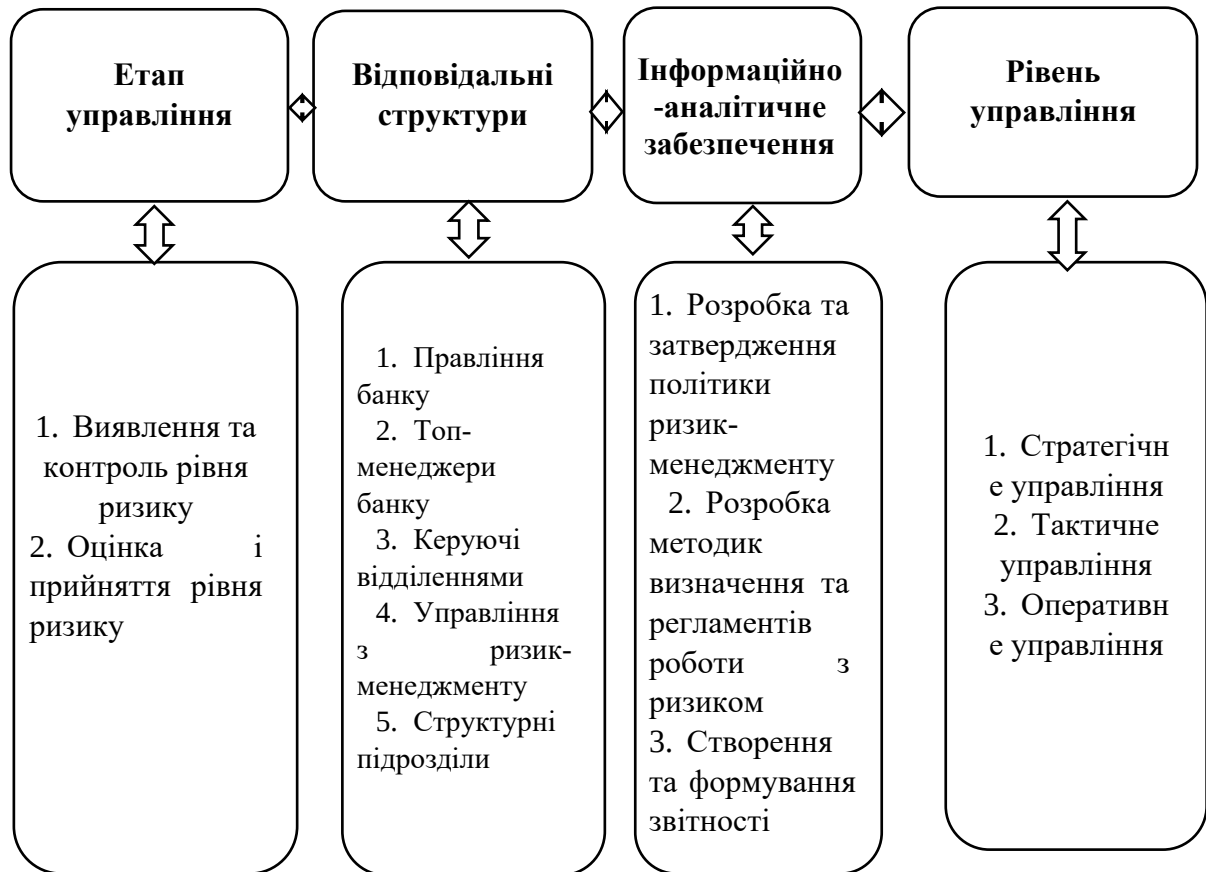
До системи ризик менеджменту ставляться певні вимоги, які можна побачити на рисунку 3.3.

Джерело: розраховано і складено автором з використанням [15,47].

Рис. 3.3. Вимоги системи ризик-менеджменту

Відповідно до поставленої мети можна визначити основні завдання, ризик-менеджменту, які полягають у: проведення кількісної та якісної оцінки ризиків, з якими стикається банк, з використанням визначених показників; розробка та впровадження методик оцінки та аналізу ризиків; ідентифікація і моніторинг порушення лімітів; аналіз можливих проявів та сценаріїв; загальна характеристика ризикових ситуацій та позицій банку; надання рекомендацій іншим підрозділам банку щодо тактики роботи з визначеними ризиками. Систему ризик-менеджменту можна побачити на рисунку 3.4.

Джерело: розраховано і складено автором з використанням [15, 49].

Рис.3.4. Система ризик-менеджменту

Оцінка ризик-менеджменту роботи комерційного банку визначається критеріально з наданням рівня значущості кожному критерію. Так, у таблиці 3.3. визначено критерії оцінки ефективності системи ризик-менеджменту та рівня їх значущості по стобальній шкалі оцінювання.

Таблиця 3.3.

Критерії оцінки ефективності системи ризик-менеджменту та рівень значущості

Критерій визначення	Складові критерію	Значущість критерія за стобальною шкалою
Рівень та культура управління ризиками	Місія банку, організаційна структура, розподіл функцій і повноважень між підрозділами щодо управління ризиками	20
	Відповідність тактичної діяльності менеджменту толерантності ризику	30
	Внутрішні критерії оцінки ефективності системи ризик-менеджменту	70
Існуючий контроль	Інфраструктура управління ризиками (якісне кардове забезпечення, операції, наявні технології для визначення ризику)	50
	Процедури тестування та затвердження моделей оцінки ризиків	70
Готовність до реалізації ризиків	Процес моніторингу стану ризиків	80
	Наявність розроблених заходів на випадок мінімізації впливу ризиків, що мають катастрофічні наслідки для комерційного банку	100
Стратегічне управління ризиками	Роль та зміст розроблених та готових до впровадження заходів управління ризиками у прийнятті стратегічних рішень	100
	Вплив схильності до ризику на рішення з фінансування та управління залученим капіталом	90
	Рівень оцінки ймовірності та наслідків його реалізації	60

Джерело: розраховано і складено автором з використанням [15, 24, 43].

В процесі розробки та реалізації всіх заходів ризик-менеджменту топ-менеджери та власники банківського бізнесу повинні здійснювати наступні заходи:

1. Розробляти та систематично переглядати структуру та механізми контролю ризику комерційних банків;
2. Погоджуватись із прийняттям ризику на погодженому та допустимому рівні;
3. Зміцнювати в банківській установі розуміння корпоративного рівня ризику;
4. Затверджувати необхідну кількість фінансових ресурсів на забезпечення всіх заходів ризик-менеджменту;
5. Фіксувати та документувати структуру та механізм контролю;
6. Забезпечувати уникнення конфлікту інтересів всіх учасників ризик-менеджменту;
7. Систематично проводити аналіз ризиків з урахуванням можливих непередбачуваних стрес-сценаріїв та кризових обставин;
8. Визначитись із політикою комерційного банку щодо контролю ризиків відповідно до критеріїв надійності комерційного банку;
9. Розробити заходи внутрішнього контролю в частині ризик-менеджменту;
10. Створити відділ контролю ризику з метою формування та подання управлінських звітів щодо ризикових та непередбачуваних ситуацій.

ВИСНОВКИ

В результаті проведеної нами роботи досліджено теоретичні аспекти управління ризиками комерційних банків.

Визначено види та типи ризиків, зосереджено увагу на управлінні ризиками комерційних банків та визначено, що ризики комерційних банків не завжди пов'язані із несвоєчасним та неповним погашенням заборгованостей, нестійкою клієнтською базою, інколи виникають доволі специфічні явища, на які ніякий комерційний банк не має впливу.

В проведених дослідженнях систематизовано підходи до визначення управління ризиками комерційних банків, що більш повно визначає його ймовірність настання, його частку та рівень загрози для банківської установи.

Аналізуючи існуючі трактування, можемо побачити, що думки авторів розділились, і одні вбачають як загрозу несплати боргу позичальником, інші пов'язують ризик із прибутком комерційного банку. Ми погоджуємось із думкою поважних науковців, але стверджуємо, що ризики комерційних банків не завжди пов'язані із несвоєчасним та неповним погашенням заборгованостей, нестійкою клієнтською базою, інколи виникають доволі специфічні явища, на які ніякий комерційний банк не має впливу.

Ризики комерційних банків визначаються відповідно до методики НБУ. Так, відповідно до Інструкції НБУ від 28.08.2001 №361 визначається «Норматив великих кредитних ризиків (Н8) установлюється з метою обмеження концентрації кредитного ризику за окремим контрагентом або групою пов'язаних контрагентів. Кредитний ризик, що прийняв банк на одного контрагента або групу пов'язаних контрагентів, усіх пов'язаних з банком осіб вважається великим, якщо сума всіх вимог банку до контрагента або групи пов'язаних контрагентів, усіх пов'язаних з банком осіб та всіх фінансових зобов'язань, наданих банком щодо контрагента або групи пов'язаних контрагентів, усіх пов'язаних з банком осіб, становить 10 відсотків і більше регулятивного капіталу банку. Норматив великих кредитних ризиків

визначається як співвідношення суми всіх великих кредитних ризиків щодо контрагентів, груп пов'язаних контрагентів, усіх пов'язаних з банком осіб до регулятивного капіталу банку. Якщо один клієнт банку входить одночасно до складу кількох груп пов'язаних контрагентів пов'язаних з банком осіб, то під час розрахунку нормативу великих кредитних ризиків (Н8) сума всіх вимог банку до цього клієнта та всіх фінансових зобов'язань, наданих банком щодо цього клієнта, ураховується один раз» [1,31].

Відповідно до Інструкції НБУ від 28.08.2001 №361 визначається «Норматив максимального розміру кредитного ризику (Н7) на одного контрагента встановлюється з метою обмеження кредитного ризику, що виникає внаслідок невиконання окремими контрагентами своїх зобов'язань. Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента визначається як співвідношення суми всіх вимог банку до контрагента або групи пов'язаних контрагентів та всіх фінансових зобов'язань, наданих банком щодо контрагента або групи пов'язаних контрагентів, до регулятивного капіталу банку» [33].

Відповідно до постанови НБУ «Про затвердження Змін до Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні» від 22.10.2021 року №111 визначається, що: «Банк, який є учасником банківської групи, має право виключати з розрахунку нормативів кредитного ризику 50% від суми всіх вимог банку до учасника кредитно-інвестиційної підгрупи цієї банківської групи та всіх фінансових зобов'язань, наданих банком щодо учасника кредитно-інвестиційної підгрупи, за одночасного дотримання таких умов: 1) учасник кредитно-інвестиційної підгрупи підлягає нагляду на індивідуальній основі з боку Національного банку; 2) показники звітності учасника кредитно-інвестиційної підгрупи підлягають включенню до консолідованої звітності банківської групи з використанням методу повної консолідації; 3) управління кредитним ризиком в учаснику кредитно-інвестиційної підгрупи здійснюється відповідно до Положення про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах, а саме: розроблено та впроваджено

кредитну політику, політику управління кредитним ризиком, порядок та процедури управління кредитним ризиком; встановлено ліміти кредитного ризику та ризику концентрації в межах лімітів, визначених відповідальною особою банківської групи; розроблено та впроваджено процес ухвалення кредитних рішень; здійснюється моніторинг портфеля кредитів, уключаючи розрахунок величини кредитного ризику; здійснюється контроль за оцінкою майна, яке є заставою за наданими кредитами; здійснюється стрес-тестування кредитного ризику; надаються інформація та звітність про кредитний ризик, у тому числі про ризик концентрації відповідальній особі банківської групи; 4) оцінка кредитного ризику здійснюється учасником кредитно-інвестиційної підгрупи згідно з внутрішнім положенням. Банк визначає суму, що може бути виключена з розрахунку нормативів кредитного ризику у такій послідовності: 1) визначається обсяг усіх вимог банку до учасника кредитно-інвестиційної підгрупи; 2) визначається обсяг усіх фінансових зобов'язань, наданих банком щодо учасника кредитно-інвестиційної підгрупи; 3) визначається сума, що може бути виключена з розрахунку нормативів кредитного ризику, як 50% від суми. Банк зобов'язаний на запит Національного банку надати інформацію щодо здійснення активних операцій учасником кредитно-інвестиційної підгрупи. Банк зобов'язаний включати до розрахунку нормативів кредитного ризику 100% суми всіх вимог банку до учасника кредитно-інвестиційної підгрупи та всіх фінансових зобов'язань, наданих банком щодо учасника кредитно-інвестиційної підгрупи» [34].

Відповідно до Методики фінансового скорингу банків від YouControl «Фінансовий скоринг банків – система оцінки фінансової надійності банку шляхом переведення у бали (scores) попередньо обчислених фінансових показників. Управління кредитним ризиком банку складається з наступних етапів: 1) оцінка кредитного ризику; 2) моніторинг кредитного ризику; 3) регулювання кредитного ризику; 4) мінімізація ризику» [25] .

Проведені нами дослідження показали, що «обсяг коштів клієнтів у банках зріс, що забезпечувало стабільно високий рівень ліквідності попри

воєнні ризики. Невеликий вплив коштів населення у перші два місяці року через інформаційний тиск компенсувався зростанням депозитів у березні. Водночас частка коштів на вимогу оновила максимум. Протягом 2022 року суттєво зросли й інфляційні очікування бізнесу та домогосподарств. Основними чинниками зростання інфляції є порушення ланцюгів постачання, руйнування виробництв, скорочення пропозиції товарів та послуг, збільшення витрат бізнесу. Ще одним проінфляційним чинником був ефект перенесення на ціни коригування офіційного курсу гривні до долара США. Подальше зростання інфляції у світі теж позначалося на цінах в Україні. Водночас фіксація тарифів на житлово-комунальні послуги і насичення внутрішнього ринку паливом разом зі збереженням його пільгового оподаткування гальмували зростання цін. У результаті впродовж року інфляція зростала високими темпами та сягнула наприкінці року 26,6% рік до року. Після початку повномасштабної війни населення знизило попит на кредити. Натомість помірний попит на кредитні ресурси з боку корпорацій зберігся. Кредитуванню бізнесу сприяла держава, поліпшивши умови участі в урядових програмах, зокрема спрямованих на підтримку агросектору та критично важливого для України бізнесу. Також банки активно підтримували клієнтів, запровадивши на початку війни різноманітні програми кредитних канікул, пільгові ставки та тарифи по продуктах, а при виході із кредитних канікул - програми реструктуризації як для масового сегменту, так і для корпоративних клієнтів. При цьому, фінансовий стан більшості клієнтів та їхні можливості обслуговувати свої зобов'язання, в свою чергу, обумовлюють підвищені кредитні ризики банківської системи та необхідність формування резервів під них» [1,30].

В результаті проведеного нами аналізу можемо побачити, що спостерігається стійка позитивна тенденція до зростання процентних доходів отриманих за весь період нашого дослідження. У 2021 році відбулось зростання процентних доходів на 2291 млн. грн., або на 6,8%, а у 2022 році в порівнянні із попереднім на 7852млн. грн., або на 21,01%.

Аналізуючи процентні витрати АТ КБ «Приватбанк», можемо побачити стійку позитивну тенденцію до їх зниження, що свідчить про більш збалансовану політику управління витратами комерційного банку. Так, у 2019 році процентні витрати АТ КБ «Приватбанк» становили 14174 млн. грн. у 2020 році – 11961 млн. грн., у 2021 році – 653млн. грн., а у 2022 році – 3768 млн. грн. Зниження процентних витрат банку свідчить про суттєві ознаки послаблення інфляційних ризиків, що є позитивною тенденцією.

Аналізуючи прибуток АТ КБ «Приватбанк» за 2018 - 2022 роки ми спостерігаємо позитивну тенденцію до його збільшення. Так за 2018 рік прибуток АТ КБ «Приватбанк» складав 12789млн. грн., за 2019 рік – 32609млн.грн., за 2020 рік – 24302млн.грн., у 2021 році – 35050млн. грн., а у 2022 році – 32945 млн. грн. Щоправда, за 2022 рік прибуток зменшився на 215 млн. грн., або на 6,0%. Це зниження пояснюється загальним зниженням активності банківської діяльності через повномасштабне вторгнення та нестійкий політико-економічний стан в країні.

Відповідно до незалежного аудиторського висновку АТ КБ «Приватбанк»: «Функція управління ризиками у Банку здійснюється стосовно фінансових ризиків, а також нефінансових (операційних, юридичних, комплаєнс ризиків та ризику репутації). Фінансові ризики складаються з ринкового ризику (який включає валютний ризик), кредитного ризику, процентного ризику та ризику ліквідності. Основними інструментами управління фінансовими ризиками є визначення лімітів ризику й нагляд за тим, щоб ці ліміти не перевищувались. Однак в умовах повномасштабної військової агресії російської федерації, що почалася в лютому 2022 року, ключовими завданнями Банку є підтримка економіки країни шляхом продовження фінансування ключових галузей економіки, забезпечення безперебійного руху готівки та розрахункового обслуговування клієнтів, та відновлення діяльності Банку на територіях, де вона була перервана внаслідок бойових дій та тимчасової окупації, тому такі ліміти коригувалися протягом 2022 року і можуть коригуватись і надалі» [1,30].

В результаті дослідження виявлено, що: з метою ефективного управління ризиками у Банку створена та діє система управління ризиками, що передбачає розподіл прав, обов'язків, відповідальності між органами управління, структурними підрозділами Банку, відокремлення процесів виявлення та оцінки ризиків, оцінки ефективності функціонування системи управління ризиками від процесу прийняття ризиків.

Аналізуючи фінансовий ризик для монетарних залишків внаслідок можливих змін курсів обміну валют по відношенню до функціональної валюти АТ КБ «Приватбанк», можемо спостерігати зміцнення, або послаблення позиції іноземних валюта по відношенню до української гривні не суттєво впливає на прибуток та капітал банку, адже депозити та кредити в національній валюті займають більшу частинку в структурі депозитного та кредитного портфелів банку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Акціонерний товариство комерційний банк «Приватбанк». Річний звіт. 31 грудня 2022р. URL: https://static.privatbank.ua/files/dod1_01052023_2022.pdf?_gl=1*11xuon2*_ga*Nzk2OTMwOTE4LjE2Njk1Nzg0MDg.*_ga_C7N2L9YQCQ9*MTcwNDgxMjE2NS43LjEuMTcwNDgxMjIwMi4yMy4wLjA.
2. Башнянин Г. І., Паласевич М.Б., Сіра Є.О. Система управління інвестиційними ризиками банку. Науковий вісник НЛТУ. 2011. Випуск 21.14. – С. 332–336.
3. Берегова Г., Лабецька Л. Методи аналізу кредитного ризику та побудови моделі оцінки кредитоспроможності позичальника. Регіональна економіка. 2005. № 4. С. 113–122.
4. Березуцький В.В., Адаменко М.І. Небезпечні виробничі ризики та надійність: навчальний посібник. Харків: 2016. 385с.
5. Бобиль В.В. Фінансові ризики банків: теорія та практика управління в умовах кризи: монографія / В.В. Бобиль. Дніпропетровськ, 2016. 298 с
6. Вітлінський В.В., Пернарівський О.В., Наконечний Я.С., Великоіваненко Г.І. Кредитний ризик комерційного банку: навч. Посібник. Київ: Знання, КОО, 2000. 251 с.
7. Вовчак О.Д. Фінансова безпека банківської діяльності: вплив фінансової кризи та інструменти управління. Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Економіка». Вип. 5/1, 2011. С. 63 – 68.
8. Водяницька О. В., Соколова Н. В., Серьогін С. С. Особливості управління банківськими ризиками. Економіка і суспільство. Мукачівський державний університет. 2018. Вип.16. с. 700-704.
9. Гайдаржийська О.М., Чернікова О.Г. Напрями удосконалення управління кредитним ризиком. Проблеми підвищення ефективності інфраструктури. 2014. № 38. С. 47 – 50.

10. Гладинець Н.Ю., Хланта С.П. Кредитний ризик комерційних банків та методи його мінімізації. Економіка та суспільство. Мукачівський державний університет. 2017. Випуск 13. С. 1060-1064.
11. Демчик І. Управління кредитним ризиком. Банківський менеджмент. 2008. № 8. С. 5 – 11.
12. Демчук Н.І., Абахтімова А.А. Управління банківськими ризиками. Науковий вісник Херсонського державного університету. 2017. Вип. 24. Ч.1. С. 117-119.
13. Дзюблюк О. Механізм забезпечення якості кредитного портфеля й управління кредитним ризиком банку в період кризових явищ в економіці. Журнал європейської економіки. 2010. № 1. С. 108 –124.
14. Доходи та витрати банків України. Національний банк України. Офіційний сайт. [URL:https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist#1](https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist#1)
15. Спіфанов А.О., Васильєва Т.А., Козьменко С.М. Управління ризиками банків : монографія у 2 томах. Т. 1: Управління ризиками базових банківських операцій. Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ». 2012. 283 с.
16. Коваленко В.В. Фінансова безпека банків в умовах воєнного стану. Фінансовий простір. 2022. № 4 (48). URL: <http://fpnpu.cibs.ubs.edu.ua/article/download/272736/268679>
17. Казак О.О., Чистякова Д.С. Управління ризиками інвестиційної діяльності банків в умовах розвитку інформаційної економіки. Ефективна економіка. 2021. №3. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/3_2021/93.pdf
18. Коваленко В.В. Система ризик-менеджменту в банках: теоретичні та методологічні аспекти: монографія. Одеса: ОНЕУ, 2017. 304с.
19. Кочетигова Т., Алейнік А. Сутність та класифікація банківського ризику. Глобальні та національні проблеми економіки. Миколаївський національний університет ім. Сухомлинського. 2017. Вип. 6. С. 715-720.
20. Криклій О.А., Маслак Н.Г. Управління кредитним ризиком банку : монографія. Суми: УАБС НБУ, 2008. 86 с.

21. Кузнєцов І.О. Кредитний ризик: суть, виникнення та методи усунення. Інноваційна економіка. 2008. № 1. – С. 85–86.
22. Кльоба Л.Г. Ризик-менеджмент банківської інвестиційної діяльності. Вісник Національного банку України. 2010. № 1. С. 44 – 47/
23. Лавров Р. В. Ризики комерційного банку та ризик-менеджмент в умовах фінансово-економічної нестабільності. Науковий вісник ЧДІЕУ. 2011. № 2 (10). С. 196–201.
24. Лютий І.О., Пікус Р.В. Інвестиційна діяльність комерційних банків: монографія. Івано-Франківськ: ПВНЗ «Галицька академія», 2010. 388с
25. Методика фінансового скорингу банків від YouControl. URL: <https://youcontrol.com.ua/contractor/financial-scoring/method-bank/>
26. Мордань Є.Ю., Журавка О.С., Діденко К.В., Кравченко Я.І. Фінансова безпека банківської системи України: сутність та оцінка. Бізнесінформ. 2021. № 1. URL: https://www.business-inform.net/export_pdf/businessinform-2021-1_0-pages-243_251.pdf
27. Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України» від 29.10.2013. № 1277. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13#Text>
28. Ніколаєнко Ю.В. Процес управління кредитним ризиком як складова частина банківського менеджменту. Інвестиції: практика та досвід. 2013. №23. С.99-102.
29. Основні показники діяльності банків. Національний банк України. Офіційний сайт. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist#1>
30. Офіційний сайт АТ КБ «Приватбанк» URL: <https://privatbank.ua/>
31. Петрук О.М. Банківська справа: навч. посібник О.М. Петрук. Київ: Кондор, 2004. 461 с.
32. Правдиковська І.І., Дорошенко Н.О. Вплив війни на банківську систему України. Молодий вчений. 2022. № 9 (109). С. 150–153. URL: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/5583>

33. Постанова НБУ «Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні» від 28.08.2001 №361. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/TM013786>

34. Постанова НБУ «Про затвердження змін до Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні» від 22.10.2021р.№111. URL: https://bank.gov.ua/ua/legislation/Resolution_22102021_111

35. Постанова НБУ «Про внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України» від 30 березня 2023 року №40. URL: https://bank.gov.ua/ua/legislation/Resolution_30032023_40

36. Постанова НБУ «Про внесення змін до Правил роботи банків у зв'язку з введенням в Україні воєнного стану» №36 від 28.03.2023р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0036500-23#Text>

37. Примостка Л.О. Фінансовий менеджмент у банку: підручник; 2-е вид., доп. і перероб. Київ: КНЕУ, 2004. 468 с.

38. Примостка Л.О. Управління банківськими ризиками: навч. посібник. Київ: КНЕУ, 2007. 600 с.

39. Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану. Постанова правління національного банку. №18 від 24.02.2022р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0018500-22#Text>

40. Про схвалення методичних рекомендацій щодо організації та функціонування системи ризик-менеджменту в банках України. Постанова правління НБУ №361 від 2.08.2004. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/250308_509601

41. Просович О.П. , Процак К.В. Управління ризиками банку. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». 2010. № 684: Проблеми економіки та управління. С. 194–200.

42. Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану : Постанова Правління Національного банку України від 24 лютого 2022 № 18. URL: https://bank.gov.ua/ua/legislation/Resolution_24022022_18

43. Савчук В.П., Дудка В. Оптимізація фондового портфеля. Управління фінансами. 2010. № 1. С. 60 – 70.
44. Ситник Н.С., Прицак Я.М. Банківська система України в умовах війни: ризики та оцінка безпеки. Молодий вчений. 2023. №6 (118). С. 94-98.
45. Слепцова Л. Неідеальний шторм: як українські банки протистоять ризикам воєнного часу. Публікації. Банки. Війна. Страхування. MIND. Незалежний журналістський бізнес портал. URL: <https://mind.ua/publications/20246661-neidealnij-shtorm-yak-ukrayinski-banki-protistoyat-rizikam-voennogo-chasu>
46. Статут акціонерного товариства комерційний банк «Приватбанк» ідентифікаційний номер 14360570. URL: https://static.privatbank.ua/files/statut_privatbank.pdf?_gl=1*5y0l5j*_ga*Nzk2OTMwOTE4LjE2Njk1Nzg0MDg.*_ga_C7N2L9YQCQ9*MTcwNDgxMjE2NS43LjEuMTcwNDgxMjI3NC40NS4wLjA.
47. Стешенко О.Д., Нікітенко А.П. Управління кредитним ризиком комерційного банку. Вісник економіки транспорту і промисловості. 2013. №42. С. 327 –330.
48. Системно важливі банки України. Національний банк України. Офіційний сайт. URL: <https://bank.gov.ua/ua/supervision/about/sib>
49. Ситник Н.С., Стасишин А.В., Блащук-Девяткіна Н.З., Петик Л.О. Банківська система : навчальний посібник. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2020. 580 с. URL: https://financial.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/11/Blashchuk_Petyk_13_end.pdf
50. Ситник Н.С., Васьків І.М. Фінансова безпека банків як один із складників фінансової безпеки держави. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. 2018. Том 29 (68). № 6. URL: <https://financial.lnu.edu.ua/wpcontent/uploads/2015/10/29-1.pdf>
51. Фуксман О. Ліквідність у забезпеченні стабільності банку. Вісник КНТЕУ. 2013. № 4. С. 57 – 68.

52. Хімич Н. Управління ліквідністю комерційних банків в умовах нестабільності фінансових ринків. Регіональна економіка. Львів, 2008. №3. С. 76 – 83.
53. Червінська О., Мокринська М. Управління банківською ліквідністю як метод фінансового менеджменту. Науковий вісник НЛТУ України. 2009. С. 165-169.
54. Чибисова В. Проблема ефективного регулювання ліквідності банків у сучасних умовах. Бізнес- Інформ. 2020, №2, с. 350-357. URL: [https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2020-2_0-pages50_357.p df](https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2020-2_0-pages50_357.pdf)
55. Штефан Л.Б. Проблеми управління кредитним ризиком в комерційних банках України/ Ефективна економіка. 2015. № 3. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3904>
56. Щуревич О. Удосконалення механізму регулювання ліквідності комерційних банків України. Вісник ОНКУ імені І.І. Мечника. 2016. Т.21. Вип.7-2 (49). С. 164-168. URL: http://visnyk-onu.od.ua/journal/2016_21_7-2/36.pdf